

Ek-2

T.C.
SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ: ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yasin TAÇYILDIZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Taner ÇİFÇİ

SIVAS-2020

**SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ:
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yasin TAÇYILDIZ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal
Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Taner ÇİFÇİ

Sivas
Temmuz-2020

KABUL VE ONAY

Yasin TAÇYILDIZ'ın hazırlamış olduğu “Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretimi: Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 23.06.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, “İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Bahadır KILCAN (Jüri Başkanı)

Doç. Dr. Taner ÇİFÇİ (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Selman ABLAK (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

. .... / .... / ....

Doç. Dr. Fatih KARAKUŞ
Enstitü Müdürü

ETİK SÖZÜ

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu (Yönerge)'nda belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- ✓ Bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ✓ Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ✓ Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- ✓ Bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ✓ Tezin herhangi bir bölümünü, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi veya bir başka üniversitede, bir başka tez çalışması olarak sunmadığımı; beyan ederim.

.../...../.....

Yasin TAÇYILDIZ

ÖNSÖZ

Geçmişten günümüze ve geleceğe doğru atığımız her adımda tarih ve coğrafya ayrılmaz bir parça olarak bizimle beraber yürümektedir. Ortaokul kademesinde tarih ve coğrafya bilimini bünyesinde toplayan sosyal bilgiler dersi etkin bir vatandaş olma, sosyalleşme ve yeryüzünü tanıma noktasında önemli bir misyon üstlenmektedir.

Bu çalışmada, tezin ortaya çıkması sürecinde, devamında izlemiş olduğum yol ve yöntemleri kontrol ederek gerekli dönütleri sağlayıp, onaylayan ve desteklerini üzerimden eksik etmeyen, her konuda yanımda olan kıymetli hocam, danışmanım Doç. Dr. Taner ÇİFÇİ'ye görüşleriyle tezime katkı sağlayan sayın hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Selman ABLAK'a ve Doç. Dr. Bahadır KILCAN'a ayrıca tez yazım sürecinde bana destek olan değerli arkadaşım Mesut GEZİCİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın her anında yanımda olan, bu süreçte benimle yorulan, kıymetli eşime, maddi manevi desteklerini benden esirgemeyen, bir an olsun sevgilerinden beni mahrum bırakmayan sevgili aileme teşekkür ederim.

Annem Yurdagül TAÇYILDIZ anısına...

Yasin TAÇYILDIZ

ÖZET

TACYILDIZ, Yasin,. Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretimi: Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2020.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya öğretimine dair düşüncelerinin incelenmesi adına hazırlanan bu çalışmada; öğretmenlerin coğrafya konularının nasıl işlendiği, coğrafya öğretimine yönelik algıları ve daha iyi bir coğrafya öğretiminin nasıl gerçekleştirilebileceğine dair öğretmenlere yöneltilen sorular ile değerlendirmelerde bulunmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Sivas, Erzurum, Kayseri, Yozgat ve Ordu illerinde devlet okullarında görev yapan 50 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde coğrafya öğretimine yönelik görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, nitel bir araştırmadır. Veri toplama ve yorumlama sürecinde nitel araştırma desenlerinden biri olan olgu bilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu; araştırmacının belirlediği hususların dışında görüşme esnasında gündeme gelen konuları takip eden, yeni sorular sorulabilen, soruların sırasını değiştirilebilen ya da planladığı sorularda duruma göre değişikliğe gidilen görüşme türüdür.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenleri; coğrafyanın tanımına ilişkin fiziki ortam ve insan etkileşiminin aktarımı olduğu, coğrafyanın sosyal bilgiler eğitiminde önemli olduğu, coğrafya ile ilgili konu, kazanım ve ders saatinin yetersiz olduğu, coğrafya konularının işlenmesinde etkinlik temelli öğretimin tercih edildiği, sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya kazanımlarının düzeye uygun, açık ve net olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca yaklaşım olarak en fazla yapılandırmacı yaklaşımı, strateji olarak sunuş yoluyla öğrenmeyi, yöntem-teknik olarak ise anlatım yöntemini tercih ettikleri, ölçme ve değerlendirme sürecinde ise en fazla çoktan seçmeli testi kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sosyal Bilgiler, Coğrafya Öğretimi, Öğretmen Görüşleri, Nitel Araştırma

ABSTRACT

TAÇYILDIZ, Yasin,. Geography Education in Social Studies Course: Evaluation of Teachers' Opinions, Master Thesis, Sivas, 2020.

In this study, which was prepared to investigate social studies teachers' thoughts on teaching geography; It is purposed to evaluate teachers' questions about how geography subjects are committed, their perceptions of geography teaching and how to achieve a beter geography teaching.

The research participants consist of 50 social studies teachers working in Sivas Erzurum, Kayseri, Yozgat and Ordu during 2019-2020 education and training. This study, which aims to reveal the views of social studies teachers about geography teaching in social studies lesson, is a qualitative research. Phenomenology, one of the qualitative research patterns, was used in the data collection and interpretation process. Semi-structured interview form was used to collect the data. Semi-structured interview form; Apart from the issues determined by the researcher, it is the type of interview that follows the issues raised during the interview, new questions can be asked, the order of the questions can be changed, or the questions that are planned are changed according to the situation.

As a result of the research, social studies teachers; Regarding the definition of geography, physical environment and human interaction are transfers, geography is important in Social studies education, related to geography; subject, acquisition and lesson hours are insufficient, activity based education is preferred in the processing of geography subjects, geography acquisitions in the social studies course are, suitable for level, clear and clear is concluded. Also As an approach constructivist approach the most, expository teaching as a strategy, they prefer the method of expression as a strategy, in the assessment and evaluation process, they use the multiple choice test the most was concluded.

Key Words: Social Studies, Geography Teaching, Teacher Views, Qualitative Research

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Kabul ve Onay.....	
Etik Sözü.....	iii
Önsöz.....	iv
Özet.....	vi
Abstract.....	viv
İçindekiler.....	vii
Tablolar Dizini.....	xi
Şekiller Dizini.....	xi
Kısaltmalar Dizini.....	xii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	3
1.2.Alt Problemler.....	4
1.4. Araştırmanın Amacı.....	4
1.5. Araştırmanın Önemi.....	4
1.6. Sınırlılıklar.....	5
1.7. Sayıtlar.....	5
1.8. Tanımlar.....	5
Sosyal Bilgiler:.....	5
Coğrafya Öğretimi:.....	6
Fenomenoloji:.....	6
Yarı Yapılandırılmış Görüşme.....	6

BÖLÜM II

ALANYAZIN TARAMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi.....	7
2.1.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı.....	7
2.1.1.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler.....	9
2.1.1.2. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler.....	9
2.1.1.3. Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler:.....	10

2.1.2. Sosyal Bilgilerin Amacı ve Önemi	10
2.1.3. Dünyada Sosyal Bilgilerin Gelişimi	13
2.1.4. Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Gelişimi	14
2.2. Coğrafya Eğitimi.....	17
2.3. Sosyal Bilgilerde Coğrafya Öğretimi	20
2.4. İlgili Araştırmalar	23
2.4.1. İlgili Makaleler.....	23
2.4.2. İlgili Tezler.....	27

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni	30
3.2. Çalışma Grubu	30
3.3. Veri Toplama Aracı	33
3.4. Verilerin Analizi	35

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	36
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	37
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	39
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	40
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	42
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	44
4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	46
4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	47
4.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	50
4.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	51

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma	54
5.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	54
5.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	54
5.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	55
5.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	55
5.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	56
5.1.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	56
5.1.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	57
5.1.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	57
5.1.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	59
5.1.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma	59
5.2. Öneriler	60
KAYNAKÇA	62
EKLER	71
Ek 1. Etik Kurul Kararı	71
Ek 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	72
ÖZGEÇMİŞ	75

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların İllere göre dağılımı.....	31
Tablo 2. Katılımcıların cinsiyet dağılımı.....	31
Tablo 3. Katılımcıların kıdem yıllarına göre dağılımı.....	32
Tablo 4. Katılımcıların eğitim durumları.....	32
Tablo 5. Katılımcıların mezun oldukları fakültelere göre durumları.....	32
Tablo 6. Coğrafyanın ne ifade ettiğine dair öğretmen görüşleri.....	36
Tablo 7. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafyanın önemine dair öğretmen görüşleri	37
Tablo 8. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya öğretiminin yeterlilik düzeyi.....	39
Tablo 9. Coğrafya ile ilgili konuların nasıl işlendiğine ilişkin ifadeler.....	40
Tablo 10. Coğrafya ile ilgili konuların öğretimine ilişkin ifadeler.....	42
Tablo 11. Coğrafya öğretiminde kolay öğrenilen konular.....	44
Tablo 12. Coğrafya öğretiminde zor öğrenilen konular.....	45
Tablo 13. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya kazanımlarının uygunluk düzeyi (düzeye uygun mu, açık ve net mi?).....	46
Tablo 14. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yaklaşım-yöntem-teknik ve stratejileri kullanıldığına dair öğretmen görüşleri.....	47
Tablo 15. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yaklaşım-yöntem-teknik ve stratejileri kullanıldığına dair öğretmen görüşleri.....	48
Tablo 16. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yaklaşım-yöntem-teknik ve stratejileri kullanıldığına dair öğretmen görüşleri.....	49
Tablo 17. Coğrafya ile ilgili konularda tercih edilen ölçme ve değerlendirme süreçlerine dair öğretmen görüşleri.....	50
Tablo 18. Coğrafya öğretimi sürecinin daha iyi işlenebilmesine dair öğretmen görüşleri	52

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Sosyal Bilgilerin Faydalandığı Bilimler	9
--	---

KISALTMALAR DİZİNİ

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

NCSS: Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi

MEGSB: Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Eğitim, insanları belirli amaçlara göre doğumundan ölümüne kadar yetiştiren, geliştiren, etkileyen bir süreçtir (Erden, 2011: 13). İnsan hayatı boyunca çevresiyle olan etkileşimi ve iletişimi neticesinde birtakım bilgi, beceri ve tutumlar kazanır (Ablak, 2010: 1). Bu süreçten sonra insanın karakteri değişir ve gelişir. Bu değişim, eğitim döneminde edinilen bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışlarıyla alakalı olduğu için amaca dönük yaşantılarla gerçekleşir. Eğitim sürecinden geçen kişinin önceden saptanmış esaslara göre davranışlarında belli belirli gelişmeler ve değişimler olması beklenmektedir. Eğitim kişiliğin gelişimine katkı sağlayacak, kişinin yaşantısında mutlu, huzurlu, başarılı, ülkesi için etkin ve faydalı insan olmasını sağlayacak beceri, bilgi, değer, davranış ve tutumları kazandırma süreci olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2009: 12; Fidan ve Erden, 1996: 12; Gül, 2004: 228; Sözen ve Ada, 2018: 54).

Karip (2017)'e göre; eğitim, bir toplumun ortaya çıkışından günümüze kadar gelişerek, değişerek meydana gelen kültürünün, değerlerinin, tutumlarının ve birikimlerinin yeni nesillere aktarılmasının bir aracı olarak görülmektedir. Aynı zamanda eğitim, milletlerin ekonomik kalkınma ve sosyal gelişim sağlamalarının ön koşuludur.

Ülkelerin geleceği için toplumun eğitilmesi mecburidir. Bilim ve teknolojiye gelişmelere eş değer olarak ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı da hızla artmaktadır. Bu durum, eğitimin anlam ve önemini daha da artırmaktadır. Bu da eğitim araştırmaları ile eğitim değişikliklerini de beraberinde getirmektedir. Bireylerin, toplumların ve ülkelerin ayakta kalabilmeleri için bu değişimin gerisinde kalmamaları ve değişime ayak uydurmaları gerekmektedir (Öztürk, 1993: 142). Eğitimle ilgili tanımlarda eğitimin gerçekleşmesi için önceden belirlenmiş amaçlarının olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere eğitim amaçsız olamaz. Kişilerin eğitilmesinde mutlaka amaçların belirlenmesi gerekmektedir (Şimşek, 2008: 3).

Eğitimin amaçlarından bazıları; bireyin sosyalleşmesini, içinde bulunduğu çevrenin tarihini, kültürünü, kurumları tanımasını sağlayarak; toplumdaki rollerinin gerektirdiği şekilde, toplumun kendisine sağladığı imkânları ve imkânlardan yararlanma yollarını kazandırmaktır. Bu noktada eğitim kurumlarına da büyük görev düşmektedir. Eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biri; bireyi iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir (Özel ve Başoğlu, 2007: 231). Türkiye açısından bakıldığında “iyi vatandaş” yetiştirme noktasında bakılacak olursa Türk eğitim sistemi içinde kendisine iyi-etkin vatandaş yetiştirmeyi amaç edinen sosyal bilgiler dersi bizi karşılamaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler sürekli değişen, gelişen ülke ve dünya şartlarında, bilgiyi esas alan kararlar alarak problem çözme becerisine sahip iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmeyi hedefleyen, sosyal ve beşerî disiplinlerinden edindiği bilgilerle yöntemlere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili beceri, tutum, davranış ve değerlerin kazandırılmasını amaçlamaktadır (Erden, 2000: 8; Öztürk, 2012: 4).

Eğitimin bir diğer amacı olan sosyalleşmeyi sosyal bilgiler dersi içerisinde görmekteyiz. Toplum içerisinde yer alan bireylerin, o toplumun yaşayışı, kültürü, ilişkileri, gelenekleri, değerleri, dünya toplumları içindeki yeri, diğer milletlerle etkileşiminin genel ve temel bilgilerinin önemli bir kısmını sosyal bilgiler dersi barındırmaktadır (Sözer, 1998: 7). Sosyal bilgiler dersiyle bireylerin bilişsel, sosyal, fiziksel, kişisel ve ahlaki nitelik yönleriyle bir bütün olarak gelişmesine imkân tanıyacak ve ömür boyu kullanabileceği temel bilgi, tutum, beceri, değer ve alışkanlık kazandırılması hedeflemektedir (Erdem, 2020: 487).

Sosyal bilgiler, çocuğun toplum içerisinde kendini gerçekleştirebilmesine imkân tanımak maksadıyla; tarih, sosyoloji, psikoloji, coğrafya, felsefe, hukuk, siyaset bilimi antropoloji, ekonomi gibi vatandaşlık bilgisi konularını ve sosyal bilimleri bünyesinde barındıran aynı zamanda öğrenme alanlarının bir tema veya ünite altında bütünleştirilmesini içermektedir (Titiz, 2005 akt. Avşar, 2010: 3). Sosyal bilgiler dersi içerisindeki bir öğretim alanı olan coğrafya, kişilerin içinde bulunduğu toplumun özelliklerini, insan-çevre ve doğa etkileşimini ve bu etkileşimle kişinin meydana getirdiği ekonomik ve beşerî etkinlikleri, neden-sonuç ilişkisi içinde inceleyerek sonuçlar çıkaran bir bilim dalıdır (Şahin, 1998 akt. Özunal, 2015: 37). Bu anlamda insan-çevre-doğa etkileşimini tüm yönleriyle ele alan coğrafyanın öğretim sürecine dahil edilmesi büyük anlam taşımaktadır. Çünkü coğrafya öğretimi aracılığıyla

öğrenciler dünyanın farklı mekânlarını, ekonomilerini, fiziki özelliklerini, vatandaşlarını kültürlerini ve bireylerin diğer insanlarla olan ilişkilerini ve bağlantılarını anlamaya başlarlar (Kızılcıoğlu, 2006: 82).

İlgili alan yazın incelendiğinde sosyal bilgilerde coğrafya öğretimine yönelik çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. (Avşar, 2010) coğrafya konularının öğretiminde materyal kullanımının öğrenci başarısına etkisi, (Özünal, 2016) coğrafya konularının kavratılmasına yönelik uygulamalar, sorun ve öneriler (Aktaş, 2010) coğrafya konularının öğretimi: sorunlar ve çözüm önerileri gibi farklı konuların ele alındığı çalışmalar görülmüştür. Bu çalışmalar arasında çalışma grubunu sosyal bilgiler öğretmenlerinin oluşturduğu; (Geçit ve Beldağ, 2014) coğrafya alanına yönelik öz yeterlilik seviyeleri, (Salik, 2007) coğrafya öğretiminde karşılaştığı sorunlar, (Kahrıman, 2008) 6. sınıf sosyal bilgiler programının coğrafya içerikli ünitelerine ilişkin görüşleri, (Kot, 2015) coğrafya öğretiminin değerlendirilmesi, (Aksu, 2015) 5. sınıf sosyal bilgiler dersinin coğrafya içerikli ünitelerine ilişkin görüşleri, (Sever ve Koçoğlu, 2013) sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya konularına ilişkin görüşleri, (Öner ve Memişoğlu, 2018) yerel coğrafya öğretimindeki görüşlerin incelenmesi, (Memişoğlu ve Köylü, 2015) sorunlar ve çözüm yollarına ilişkin görüşleri, (Akmehmetoğlu, 2014) sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştığı sorunlar, (Topçu, 2013) coğrafya kazanımlarının gerçekleştirilmesinde tercih ettiği yöntemlerin değerlendirildiği çalışmalar mevcuttur aynı zamanda çalışma grubunu öğretmen ve öğrencilerin oluşturduğu; Nalçacı, 2006; Memişoğlu ve Öner, 2013) araştırmalara ve çalışma grubu olarak öğretmen adaylarının oluşturduğu; (Çetin, 2008; Özel ve Başoğlu, 2007; Öztürk, 2007) araştırmalara yer verilmiştir. Bu çalışmalar da göz önüne alındığında ilgili alan yazındaki eksikliklerden dolayı böyle bir çalışmanın yapılması öngörülmüştür. İlgili alan yazın incelendiğinde çalışmaların daha çok sınıf tek bir sınıf düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu araştırma ile ortaokul kademesinde sosyal bilgiler dersinin işlendiği tüm sınıf düzeyleri araştırmaya dahil edilmiştir. Bu çalışma da sosyal bilgiler dersinde coğrafya öğretiminin dersi veren öğretmenler tarafından nasıl değerlendirildiğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretimine yönelik olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

1.3.Alt Problemler

2. Sosyal bilgiler öğretmenleri coğrafyayı nasıl tanımlamaktadır?
3. Sosyal bilgiler dersinin içerisinde farklı bilim dalları arasında coğrafya ne kadar öneme sahiptir?
4. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili konular yeterli midir?
5. Sosyal bilgiler öğretmenleri coğrafya ile ilgili konuları nasıl işlemektedir?
6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya ile ilgili konuların öğretiminde yaşadıkları güçlükler var mıdır?
7. Coğrafya öğretiminde öğrencilerin öğrenmekte zorlandığı ve kolay öğrendiği konulara dair öğretmen görüşleri nelerdir?
8. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya kazanımlarına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
9. Sosyal bilgiler öğretmenleri coğrafya ile ilgili bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yaklaşım-yöntem-teknik ve stratejileri tercih etmektedirler?
10. Coğrafya ile ilgili konularda hangi ölçme ve değerlendirme süreçlerinin tercih edildiğine dair öğretmen görüşleri nelerdir?
11. Sosyal bilgiler dersi içerisinde verilen coğrafya öğretimine ilişkin sürecin daha iyi işlemesi adına sosyal bilgiler öğretmenlerinin önerileri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma da sosyal bilgiler dersi kapsamındaki coğrafya konularının işlenişinde, dikkat edilmesi gereken hususları belirlemek, incelemek ve açıklamak aynı zamanda ortaokul kademesinde ideal coğrafya öğretiminin sahip olması gereken özellikleri belirleyip, sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin görüşleri alınarak değerlendirmelerde bulunmak amaçlanmıştır. Ayrıca coğrafya konularının öğretiminde ortaya çıkan problemlerle uygulamaya yönelik yöntem, teknik ve önerilerin de öğretmen görüşleri doğrultusunda belirlenmesi hedeflenmiştir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma ile elde edilen sonuçların ilgili alanda eğitim veren öğretmenlere coğrafya öğretiminde yardımcı olacağı varsayılmaktadır. Alan yazında, sosyal bilgiler

öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde coğrafya öğretimine yönelik görüşleri incelendiğinde yapılan çalışmaların ortaokul kademesinde sınıf düzeyinde oldukları görülmektedir. Bu noktada elde edilen sonuçların ilgili alanda ortaokul kademesinde 5, 6 ve 7. sınıflara eğitim veren öğretmenlere coğrafya öğretiminde yardımcı olacağı varsayılmaktadır. Araştırma sonucu elde edilen verilerin sosyal bilgiler çalışmalarında referans olarak kullanılabilmesi düşünülmektedir.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırma çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri ile sınırlıdır.
2. Araştırma, sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formuyla sınırlıdır.
3. Araştırma 2019-2020 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.
4. Araştırma Sivas, Erzurum, Kayseri, Yozgat ve Ordu illerinde görev yapan 50 sosyal bilgiler öğretmeni ile sınırlıdır.

1.7. Sayıtlar

Araştırmaya katılacak olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşme esnasında sorulan sorulara içtenlikle ve dikkatle cevap verdikleri varsayılmaktadır.

1.8. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler, insanın toplumsal gelişimini sağlayabilmesi amacıyla; tarih, hukuk, ekonomi, siyaset bilimi, sosyoloji, coğrafya, psikoloji, felsefe, antropoloji gibi sosyal bilim dalları ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında bütünleştirilmesini içeren; kişinin fizikî ve sosyal çevresiyle bağlantısının geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle ortaya çıkmış bir derstir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005). Sosyal bilgiler; konu alanı olarak oldukça geniş, disiplinler arası bir yapıya sahip ve sürekli yeni bilgilerin eklendiği, kendisini her zaman güncel tutan kapsamlı bir derstir (Yıldız ve Kılıç. 2018: 2215). Bu özelliği ile sosyal bilgiler dersi, bireyin içinde bulunduğu toplumu algılamasını, toplumu tanımasını, toplumda karşılaştığı sorunları çözmesini ve iyi, etkin, sorumlu bir vatandaş olmasını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, değer ve genel kültürü kazandırmakla görevlidir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinin bir

diğer amacı da bireyin vatandaşlık bilincinin gelişimine yöneliktir. İçinde bulunduğu çevre ve diğer kişilerle iyi ilişkiler kurabilen, ülkesini seven, onu koruyan bireyler yetiştirmede önemli bir yere sahiptir (Aktaş, 2010: 20).

Coğrafya Öğretimi: Beşerî bir bilim olan coğrafya, yeryüzünün doğal, ekonomik, toplumsal olay ve olgularını, insan, çevre ve toplumla bağ kurarak inceleyen beşerî bir bilimdir (Doğanay, Özdemir ve Şahin, 2012: 1). Coğrafya bilimi insanın mekân ile olan etkileşimini inceler buna göre insanların dünyada hangi bölgelerde yaşadıklarını, yaşamak için neden bu bölgeleri gittiklerini veya seçtiklerini ve insanların yaşamış oldukları bölgede hangi ekonomik faaliyet içerisinde olduklarını ele alır (Öztürk ve Saydam, 2017: 39).

Fenomenoloji: Fenomenoloji yaklaşımı psikoloji ve felsefe gibi uygulamalı alanlardan ortaya çıkmıştır (Creswell, 2013/2016:11). Bireylerin yaşadıkları dünyada karşılaştıkları fenomenlerle alakalı neyi anladıkları neyi anlamlandırdıkları ve tecrübelerinin ne olduğuyula ilgilenen bir araştırma yöntemidir (Çekmez, Yıldız ve Bütüner, 2012: 80).

Yarı Yapılandırılmış Görüşme: Nitel çalışmalar için uygun bir yöntem olan yarı yapılandırılmış görüşme; araştırmacının planladığı hususların dışında görüşmenin durumuna göre konuları takip eden, soruların sırasını değiştirebilen, planladığı sorularda duruma göre değişikliğe gidilen ya da yeni sorular sorulabilen görüşme türüdür (Öztürk, 2014: 164). Yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı hem tek seçenekli cevaplandırmayı hem de ilgili alanda yapılan araştırmanın derinlemesine incelemeyi aynı anda kullanabilir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010: 163).

BÖLÜM II

ALANYAZIN TARAMASI VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi

2.1.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal bilgiler, bireyi ve bireyin yaşamını konu edindiği için bilim insanları tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Çünkü sosyal bilgiler, çok disiplinli ve disiplinler arası bir alandır (İskender ve Altunayşam, 2006: 143). Sosyal bilgilerle ilgili yapılan tanımlamalara bakıldığında değişik şekillerde tanımlandığını görürüz. Aykaç (2007)'a göre; sosyal bilgiler dersi öğrencilerin, içinde buldukları toplumun problemleri hakkında bilgi sahibi olmalarında ve etkin, sorumlu, iyi bir birey olarak kişilerarası ilişkilerini anlamalarında, evrensel ve millî özellikleri kavramalarındaki etkili derslerden birisidir.

Sosyal bilgiler, toplumsal gerçekleri kanıtlamaya yönelik toplum ile etkileşim sağlama süreci ve bunun neticesinde elde edilen bilgiler olarak tanımlanabilir. Sosyal bilgiler; tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi üniteleri içeren tüm yönüyle yeryüzünü ve ona etki eden olayları tanıtan, bunların ortaya çıkış nedenlerini açıklayan, vatandaşlık hak ve ödevlerini, sorumluluklarını, görevlerini bildiren, insan ve insanın sosyal-mekânsal ve fiziki çevresiyle geçmişteki, günümüzdeki ve gelecekteki etkileşimini ortaya koyan bilgilerdir (Ambarlı, 2010: 7; Meydan, 2004: 1).

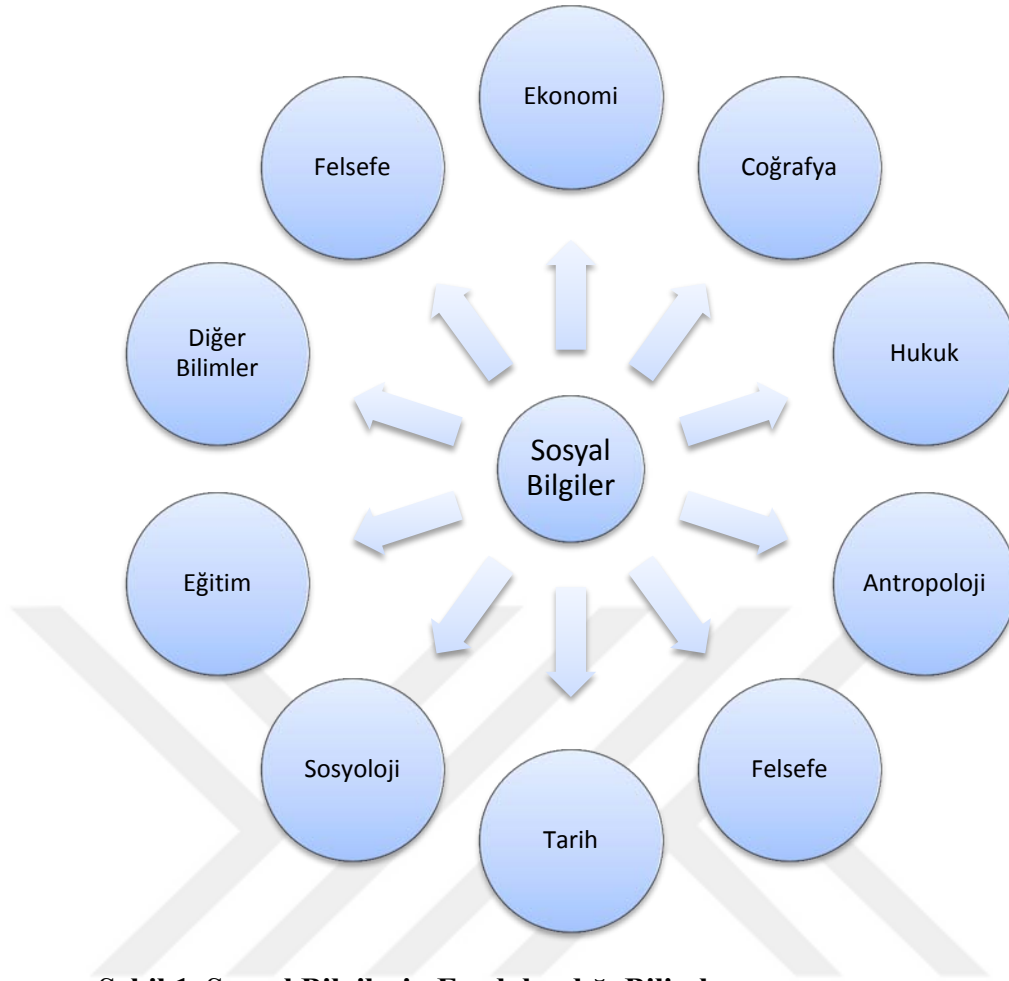
Sosyal bilgiler, konusu insan olan disiplinler arası bir eğitim alanıdır. Geçmiş ile günümüz bağlamında toplum ve birey ile alakalı inceleme ve araştırma yapan disiplinler bütünüdür. Bu bağlamda sosyal bilgiler, toplum ve birey ile ilgili konularda belirli metodolojik prensipler çerçevesinde üretilen bilimsel bilgiyi ifade etmektedir. Sosyal bilgiler dersi toplumu, insanı ve bunlarla ilişkisi çerçevesinde çevreyi konu alanı olarak araştırmaktadır. Vatandaşlık anlayışını temel alan sosyal bilgiler dersi, bireyin toplumsallaşmasını hedeflemektedir. Okullarda öğrenim gören öğrencileri, içinde bulunduğu topluma karşı faydalı, sorumluluk bilinci ile hareket eden duyarlı iyi, etkin birer vatandaş olarak yetiştirmek maksadıyla; coğrafya, tarih, psikoloji, sosyoloji, ekonomi ve eğitim gibi sosyal bilim alanlarıyla ilişki içerisinde olan, çok yönlü ve geniş

birey-toplum ilişkileriyle alakalı bilgi ve tecrübelerini geliştirmesine imkân sağladığı gibi, bireyin kendisini, becerilerini, tutumlarını, dūřüncelerini ve değerlerini ortaya çıkarmasına zemin hazırlayan kapsamlı bir derstir (Avcı, 2017: 37; Avřar, 2010: 1; Karapınar, 2012: 3).

Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin keşfetme yeteneklerini geliştirmeye ve ilerletmeye yönelik potansiyeline sahip bir ders olarak tanımlanabilir. Bu keşfetme becerisi öğrencilere öğrenme alanları ve beceri geliştirme imkânları tanır. Öğrencilerin bu öğrenme alanlarında ve gelişim imkânlarından en üst düzeyde faydalanabilmesini içermektedir (İşler, 2019:1).

En genel tanımıyla sosyal bilgiler, vatandaşlık bilinci oluşturmak adına sosyal bilimlerin disiplinler arası bir anlayışla birleştirmesinde meydana gelen bir araştırma alanıdır. Sosyal bilgiler; arkeoloji, antropoloji, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, hukuk, tarih, siyaset bilimi, edebiyat, sanat, din, psikoloji, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve alakalı konulardan sistemli ve koordineli bir çalışma alanı sağlamaktadır. (NCSS, 1993 akt. Doğanay, 2008: 80).

Sosyal bilgiler, toplumsal gerçek ile kanıtlamaya bağlı bağ kurma süreci ve bu süreci neticesinde elde edilen yeni bilgiler şeklinde tanımlanabilir. Sosyal bilgilerin faydalandığı pek çok alt bilim söz konusudur ve bunlar şekil-1 de verilmiştir (Sönmez, 2005 akt. Selvi, 2018: 26).

Şekil 1. Sosyal Bilgilerin Faydalandığı Bilimler

Sosyal bilgiler programına rehberlik eden üç yaklaşım vardır. Bunlar:

2.1.1.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler öğretiminin en eski yaklaşımını oluşturan bu yaklaşımda; gençlerin ne tür değer, tutum ve bilgilerle donatılacağını yetişkinlerin daha iyi bildiği varsayımından hareket edilir. (Safran, 2015: 6). Bu anlayışa göre sosyal bilgilerin temel görevi, öğrencilerin kültürel mirasların benimsemesini ve onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır (Gürgil, 2011: 23).

2.1.1.2. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgilerin sosyal bilim yaklaşımına göre, iyi, aktif bireyler yetiştirmek için öğrencilere, sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerdeki beceri, değer, bilgi ve tutumlar kazandırılmalıdır. Çünkü sosyal bilimcilerin düşünme yöntemini tam olarak öğrenmiş öğrencilerde, sosyal bilimciler gibi ayırt edici ve algılayıcı olabilirler (Barr, Barth ve Shermis, 1978: 71).

2.1.1.3. Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler: Bu yaklaşımdaki temel amaç, öğrencilerin problem çözme ve doğru karar alma becerilerini öğrenip öğrendiklerini uygulamaya dökmesini sağlamaktır. Bundan dolayı öğrencilerin bireysel ve sosyal problemleri tanımlayıp, inceleyebilecekleri ve bunlara yönelik kararlar alabilecekleri öğrenme – öğretme süreçlerine önem vermektedir. Bu yaklaşımın temel yöntemi, araştırma – incelemedir (Öztürk, 2012: 6).

2.1.2. Sosyal Bilgilerin Amacı ve Önemi

Eğitim kurumlarında sosyal bilgiler aracılığıyla ne tür bilgi, beceri, tutum, değer ve davranış değişikliğinin meydana getirilmesinin gerekliliği, her dönemde toplumun farklı kesimlerince tartışma konusu olmuştur (Demircioğlu, 2004: 72). Eğitim kurumlarında, iyi ve etkin vatandaş olabilmenin gerekliliklerinden olan bilgi, beceri ve değerlerin öğrencilere kazandırılması okullarda sosyal bilgiler dersi ile verilmektedir (Kılıçoğlu, 2015: 6). Buna göre; eğitim kurumlarında uygulanan sosyal bilgilerin programının genel amacı; iyi, etkin ve sorumluluk bilincine sahip bireyler yetiştirmek ve çeşitli disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı konuları öğrencilere sosyal yaşam içerisindeki çevresiyle ilgili temel bilgi, beceri, tutumların ve değerlerin, vatan, millet, aile sevgisi, doğa sevgisi gibi kavramların ve sosyal konularda bilgisizlikten kurtulma sorumluluğu aynı zamanda doğru kararlar alabilmek için eleştirel düşüncenin kazandırılmaya çalışılmasıdır (Erden, 2011: 39; Nelson, 2001: 30). Öğrencilerin sosyal anlamalarını, coğrafyayı, tarihi, farklı ulus ve bağımlı bir dünyada demokratik bir vatandaş olarak hareket etme ve düşünme yeteneğini geliştirmelerine yardım etmektir (Parker, 2011/2018: 3).

Sosyal bilgiler dersinin temel hedeflerinden biri öğrencilerin toplumsallaşmasını sağlamak ve topluma adapte olmalarını kolaylaştırmaktır. Bu bağlamda öğrencilerin toplum içerisinde ile iyi ilişkiler kurma, toplumun belirlediği kurallara uyma ve sorumluluk bilincine sahip bireyler olmaları için sosyal becerilerinin gelişmesinin önemine vurgu yapmaktadır (Çubukçu ve Gültekin, 2006: 156). Bu şekilde yetişen bireyler, edindikleri bilgileri yorumlama kabiliyetine sahip yaşamında kullanan, eleştirel bakış açısı ile gören, üreten, muhakeme yeteneği gelişmiş, toplumsal sorumluluklarının, haklarının farkında olan, vatandaşlık bilinci gelişmiş, çevresiyle uyumlu, içinde

yaşadığı dünyayı ve bu dünyada meydana gelen olay ve olguları anlamlandırabilen, günün koşullarına uygun şekilde bilgiye ulaşma yöntemlerini bilen ve bunları uygulayabilen insanlar yetişir (Avşar, 2010: 3).

Sosyal bilgiler dersi içerisinde öğrencilere bilgi, değer ve becerileri kazandırmanın yanı sıra öğrencilerin sosyalleşmesini, buna yönelik olarak ilerlemeyi teşvik etmek, vatandaşlık görevleri ve vatandaşlık bilincinin gelişimi için vurgulanan becerileri, tutumları ve değerlerin kazanılması, farklı kültürel özelliklere sahip demokratik toplumlarda karşılıklı dayanışma içerisinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli becerileri geliştirir (Michaelis ve Garcia, 1996 akt. Sever ve Koçoğlu, 2013: 9; Sivakumar, 2018: 207). Bu nedenle, sosyal bilgiler dersi birleştirici unsurları ile öğrencilere fırsat sağladığı için çok boyutlu araştırmalar yapmayı, veri geliştirmeyi, incelemeyi ve değerlendirmelerde bulunmayı sağlar (NCSS, 2016: 181). Bu bağlamda sosyal bilgilerin amaçları arasında;

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak milletini ve vatanını seven,
- Hak ve sorumluluklarını bilen aynı zamanda sorumluluklarını yerine getiren, ulus olma bilincine sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
- Sosyal bilgiler dersinde çocuğun düşünme becerisinin geliştirilmesi,
- Kişiler arası ilişkilerin geliştirilmesi,
- Çocuklara temel vatandaşlık hak ve sorumluluklarının öğretilmesi,
- Çocuklara ekonomik bir bakış açısının kazandırmaktır (MEB, 2018).

İlköğretim sosyal bilgiler öğretim programı: “21.yüzyılda Atatürk inkıplarını ve ilkelerini benimsemiş, Türk kültürünü ve tarihini kavramış, temel demokratik değerlerle donatılmış, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp kültürel ve sosyal bağlam içinde kullanan, insan haklarına saygılı, sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda üretken, etkin, sorumluluklarını ve haklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2015). Sosyal bilgiler dersi, kişinin içinde bulunduğu durumu toplumsal yaşamla yakından ilgilidir. Bundan dolayı kişi içinde yaşadığı toplumsal hayatı, geçmişi, bugünü ve geleceği ile yakından tanıyacaktır. Bu dersi toplumun kültürünü kişiye kazandıran bir ders olarak kabul etmek gerekmektedir. Bu derste kişi toplumsal problemlerle karşı karşıya getirilir ve toplumsal

yaşamla bütünleşmesi amaçlanır. Böylece sosyal bilgiler dersi, bireyin toplumsal kimliğinin kazandırılmasında önemli bir görevi yerine getirmiş olur (Sagay, 2007: 9).

Bütün bu amaçlar dikkate alındığında sosyal bilgiler dersinin, çocukların hayata hazırlanmasında önemli bir işlevi olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretiminin amaçlarına ulaşması için etkili bir sosyal bilgiler programının pratiğe dökülmesi gerekmektedir (Kısakürek, 1987 akt. Salik, 2007: 19).

Sosyal bilgiler dersinin uluslararası boyutta belirlenen amaçlarına bakıldığında, toplumsal yapı içerisinde bireysel, sosyal ve kültürel kimliğinin farkında olan; demokratik değerleri ve yaşam şeklini benimsemiş, ülkesine ve tüm dünyaya karşı duyarlı; problem çözebilen, doğru karar verebilen, eleştirebilen ve vatandaşlık sorumluluğunun gerektirdiği şekilde katılım becerilerini kazanmış bireyler yetiştirilmesinin vurgulandığı görülmektedir (Salik, 2007: 18).

Sosyal bilgiler, disiplinler bir anlayıştan disiplinler arası bir anlayışa doğru kaymıştır. Sorumluluk sahibi, iyi ve etkin vatandaşlık amacıyla sosyal bilimlerden derlenen bilgiler bir araya toplanarak bir program oluşturulmuştur. Bu programda sosyal bilim dallarının sınırları ortadan kaldırılmış ve bütüncül bir program anlayışı benimsenmiş; coğrafya, vatandaşlık, tarih ve insan hakları şeklinde ayrı ayrı disiplin olarak değil, çok yönlü olarak ele alınmıştır (Doğanay, 2008: 79; Özunal, 2015: 31). Bununla birlikte, öğrencilerin çağdaş bilgileri öğrenmeleri ve bu bilgiler doğrultusunda kendilerini geliştirmelerine olanak sağlar (Leaman ve Corcoran, 2018: 1). Bu yüzden sosyal bilgiler eğitimine verilen önem gün geçtikçe artmaktadır. Bireyi, bireyin içinde yaşadığı toplumu ve toplumsal olay ve olguları farklı açılardan ve bilimsel bir anlayışla incelemeye çalışan sosyal bilim disiplinleri, bireyin, toplumsal olgu ve olayların daha iyi yorumlanabilmesi ve anlaşılabilmesi amacıyla insanlara farklı bilgiler sunmaktadır. Sosyal bilimlerin verdiği deneyim ve bilgilerin, toplumunu ve kendini tanıyan, beraber yaşayabilme ve ortak kültüre sahip, sağlıklı kişilerin yetiştirilebilmesi için, bilginin gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir (Aktaş, 2010: 2).

Sosyal bilgiler dersinin kimlik kazanması ve kültür paylaşımındaki etkisi dünyanın çoğu yerinde kabul edilmiş, eğitim kurumlarında sosyal bilgiler derslerine verilen önemin giderek artmasına katkı sağlamıştır (Özunal, 2015:1).

Sosyal bilgiler, toplumun bir parçası olan çocuğun topluma katılmasını ve yaşama dair problemlerle başa çıkmasına yardımcı olur. Millî kültür, tarih ve değerlerini benimseyen, yaşadığı topluma saygılı, öğrendiği bilgileri kullanabilen, eleştirebilen, sorgulayabilen vatandaşlık görevlerinin farkında olan, yaşadığı dünyada meydana gelen olayları anlamlandırabilen, bilgiye ulaşma yollarını bilen ve uygulayan insanlar yetiştirmeyi görev edinmiştir (Yeşiltaş, 2006: 4). Aynı zamanda öğrencinin okulla birlikte sosyalleşme sürecinde sosyal bilgiler dersi diğer derslere oranla biraz daha fazla üzerinde durulması gereken bir ders olmuştur. Sosyal bilgiler öğrencilerin ailevi, kişisel, ulusal, bölgesel ve küresel konularla ilgili beceri, bilgi, kazanım ve değerleri ile günlük hayatlarında mantıklı ve doğru kararlar almalarına katkı sağlar. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın geliştirilmesi sürecinde şu üç temel kaynak esas alınmıştır:

1. Toplumun ihtiyaçları
2. Sosyal bilim disiplinleri
3. Öğrencilerin yaşantıları

Öğrencileri içinde bulunduğumuz dünyaya hazırlamak, sosyal bilgiler dersinin amaçları arasındadır ve bu dersin önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda öğrencilere bilgilerin doğrudan verilmesi yerine, beceri ile bilgi ve değerlerin kazandırılması amaçlanmıştır (MEB, 2018).

Eğitim kurumlarında sosyal bilgiler dersi kişinin içinde yaşadığı toplumsal hayatla yakından alakalıdır; toplumun ideallerini bireye kazandıran, millî tarihi, istekleri ve başarıları hakkında öğrencilere bilgi vererek kimlik inşasını gerçekleştirirken, diğer taraftan da sorumluluklarını ve haklarını öğreterek kişileri geleceğe hazırlar (Binbasioğlu, 2005: 40; Özunal, 2015: 35).

2.1.3. Dünyada Sosyal Bilgilerin Gelişimi

Sosyal bilgilerin bir ders olarak ortaya çıkışı geçtiğimiz yüzyılın başlarına kadar inmektedir (Kaymakçı ve Ata, 2012: 37). 1916'da Ulusal Eğitim Birliği tarafından "*Ortaöğretimde Sosyal bilgiler*" raporunun yayınlanmasının ardından sosyal bilgiler

kelimesi sürekli anılır olmuştur (Doğanay, 2008: 78). Sosyal bilgiler terim olarak ilk kez 19.yy'ın ilk çeyreğinde Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır. 1916 yılında sosyal olayları inceleyen ve araştıran bir ders olarak yerini almıştır (Moffatt, 1957: 18). Sosyal bilgiler dersiyle, farklı ülkelerden göç edenlerin bir araya gelmesiyle, çeşitli kültürel ve etnik toplulukları bir arada tutarak kaynaştırmayı amaç edinmiştir. O yıllarda ABD'de sosyal kelimesi popüler haline gelmiş sözcüklerin başında gelmekteydi, birçok reformun başında bir sıfat olarak bulunmaktaydı. Bu dersin ortaya çıkmasında ki sebeplere bakıldığında, 19. yy. sonlarına doğru Amerikan toplumunda artan sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlar olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler siyasal, sosyal, kültürel gelişmelerine ve eğitim akımlarına göre, farklı gelişmeler ve değişimler göstermiştir (Doğanay, 2008: 78; Topçu, 2017: 3; Sözen ve Ada, 2018: 58). 1970'li yıllarda önemli görülen birtakım gelişim, değişim ve yenilikler meydana gelmiştir. ABD' de ortaya çıkan bu döneme, "Yeni Sosyal Bilgiler" dönemi denmektedir. ABD' de 1982 yılında toplanan idare, ekonomi ve tarih öğretimi konferansında, toplum yararı için millî bir kimlik oluşturmak amacıyla sosyal bilgiler dersinin düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Kızık, 2018: 8). Sosyal bilgiler eğitiminin yeniden nasıl canlandırılacağına, bu canlılığın nasıl sağlanması gerektiğinin yenilik ve düzeltmelerin ne şekilde yapılacağını düşünen ve araştıran, bir grup sosyal bilimci bu hareketi oluşturmuşlardır. 1990'lı yıllarda sosyal bilgilerde daha çok program ile konu önerilerinin üzerinde durulmuştur. Buna ilaveten 1995'li yıllarda, değişik konu ve modeller geliştirilmiştir (Yalçın, 2016: 21). 1916'dan günümüze kadar geçen süreçte sosyal bilgiler bir öğretim programı gelişimini ve değişimini sürdürmeye devam etmektedir (Kaymakçı, 2009: 1531).

2.1.4. Türkiye'de Sosyal Bilgilerin Gelişimi

Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin kökenini, günümüz mantığında bir okul vasıtasıyla olmasa bile Türklerin tarih sahnesinde yerini aldıkları ilk zamanlara kadar götürmek mümkündür. Şüphesiz geçmişten günümüze kadar geçen sürede sosyal bilgilerde birtakım değişiklikler meydana gelmiştir (Akpınar ve Kaymakçı, 2012: 621; Özmen, 2015: 7).

Sosyal bilgilerin gelişimini, Türk eğitim tarihi açısından incelediğimizde İslamiyet' ten önceki dönemde geleneklerin ve inanışların ağır bastığını görmekteyiz. Ama insanların İslam dininin kurallarına göre yetiştirilmeye başlandığı dönem olarak Türklerin İslamiyet'i kabul ettikten sonraki dönem olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca tarih ve coğrafya dersleri, İslam felsefesi olan kalam, İslam hukuku olan fıkıh, hadis gibi derslerle birlikte medreselerde İslamiyet sonrası dönemde de okutulmuştur (Akyüz, 2008: 127).

Abdurrahman Şeref, (1853-1925) ülkemizde sosyal bilgiler öğretmenin ilk örneği olarak kabul edilmekte olup Mekteb-i Mülkiye ile Mekteb-i Sultani de tarih, coğrafya ve ahlak dersi vermiş ve ayrıca her biri için de ayrı ayrı eserler kaleme almıştır. 1890'lı yıllarda Alman eğitim bilimci olan Jean Finn Herbarfin'dan (1776-1841) etkilenerek tarih ile coğrafya derslerini ilişkilendirmek suretiyle sosyal bilgiler dersi açısından yepyeni bir disiplini oluşturmuştur (Akyüz, 2008: 127). Fakat ilk olarak Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) döneminde sosyal bilgiler konuları içerisinde yer alan dersler, programa dâhil edilmiştir. Bu dönemde sadece tarih ve coğrafya dersleri bazı programlarda yer almıştır. (Öztürk ve Otluoğlu, 2002: 8). Türkiye'de daha ileriki dönemlerde sosyal bilgiler dersinin gelişimine bakıldığında 1913'te Fransa ilköğretim kanunundan etkilenilerek geçici ilköğretim kanunu adıyla Türkiye 'de sosyal bilgiler daha geniş kapsamlı olarak uygulanmaya başlanmıştır. Günümüzde sosyal bilgiler dersinde değerlendirilen tarih, coğrafya, Musabakat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniyye adı altındaki farklı derslerin mevcut olduğu bu dönemde uygulanan ders programları incelendiğinde görülmektedir (Akyüz, 2008: 127). Akyüz (1999); 1926 ve 1936 yıllarındaki ilköğretim programları da coğrafya, tarih ve yurt bilgisi derslerine programlarında yer vermiştir. 1948 yılı programında da coğrafya, tarih ve yurt bilgisi dersleri yer almıştır.

Cumhuriyet döneminden beri Türkiye'de sosyal bilgiler dersinin temelini oluşturan coğrafya, tarih ve vatandaşlık bilgisi konuları programlarda yer almaktadır. Sosyal bilgiler adı ve sosyal bilgiler programı olarak, 1968 yılında ilk defa uygulamaya konulmuştur (Kan, 2010: 670). Daha sonra ayrı bir disiplin olarak 1968 yılında ilk kez uygulamaya konulan sosyal bilgiler programı 1985-1986 eğitim-öğretim yılından itibaren ortaokullarda okutulmakta olan sosyal bilgiler dersi kaldırılarak yerine Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak 3 ayrı ders halinde verilmeye

başlamıştır (Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı [MEGSB], 1985: 201). 1990 yılına kadar devam eden bu programdan sonra yeniden değişikliğe gidilerek yeni bir program uygulanmış ancak bazı sebeplerden dolayı 7 yılsonunda 1997 yılında tekrar değişiklik yapılmıştır. (Öztürk ve Dilek, 2005 akt. Aykaç, 2007: 48).

1998 ve 2004 yılları arasında program geliştirme sürecinde, dersin adı ve programdaki yeri değişmemiştir; ancak özellikle 2004 yılında yapılan değişiklikten sonra dersin eğitim hedefleri, öğretim anlayışı, ölçme değerlendirme yöntemleri ile dersin görevleri önemli bir şekilde düzenlenmiştir. 2004 yılında ilköğretim programındaki diğer dersler gibi sosyal bilgiler öğretim programı da yapılandırmacı bir yaklaşıma göre hazırlanmıştır. İlköğretim için yeni ikinci yıl (6. ve 7. sınıf) sosyal bilgiler müfredatı 2005-2006'da başlamış ve 2006-2007 öğretim yılında ülke çapında başlamıştır.. 2005-2006 yılında ön hazırlığı yapılan yeni ilköğretim ikinci kademe (altıncı ve yedinci sınıf) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2006-2007 öğretim yılında ülke genelinde uygulanmaya başlamıştır (Dinç ve Doğan, 2010: 20). Sosyal bilgiler, değişim, gelişim ve ilerleme gösteren ülke ve dünya şartlarına uyum sağlamak için devamlı yenilik hareketleri içinde bulunmuştur. Dünyada güçlü bir yön kazanan eğitim faaliyetlerine uyum sağlamak adına öğretim programları revize edilmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretim programında da yenileme çalışmaları yapılmıştır (Selvi, 2018: 27). Gevenç (2014: 7) hayati değeri yüksek olan sosyal bilgiler dersinin önemi genellikle göz ardı edilmiştir. Özellikle öğrenciler sosyal bilgiler dersinin değerini kavrayamamış bu alanı matematik ve fen bilimleri dersine göre daha az gerekli bir bölüm olarak görmüşlerdir. Bunun sebebi olarak, öğrencilerin sosyal bilimler öğretiminin amaçlarını kavrayamamaları ve bu dersten gelecekteki yaşamlarına dönük bir yarar beklememeleri gibi önemli nedenler yatmaktadır. Günümüzde de sosyal bilgiler dersi, kimlik inşası ve vatandaşlık bilincinin gelişmesi için öğrencileri geleceğe hazırlamayla ilgili tarihsel görevini de devam ettirmektedir (Özünel, 2015: 35).

Öğretmenler, sosyal bilgiler dersinin etkin vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan evrensel amaçları yerine getirmekte iken ulusal amaçları da ihmal etmemelidirler. Günümüz dünyasında her alanda olduğu gibi kültürde de hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Küreselleşme iletişim ve bilgi teknolojisinin de etkisi sonucu tüm ülkelerde sosyal değer ve kavramların hızlı bir şekilde değişmesine neden olmaktadır. Bu süreçte en önemli tehlike güçlü kültürün zayıf kültürü yok etmeye başlamasıdır ki,

Sosyal bilgiler bu noktada ulusal kültürlerin devamlılığının sağlanmasını ve geliştirilmesini görev edinmiştir (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2014: 7).

Kısacası, Türkiye’de sosyal bilgiler programı ile ilgili gelişmeler dünyadaki gelişmelere eş değer olarak gerçekleşmiştir. Sosyal bilgiler eğitimi; öğretmen, öğrenci, ders programı, okulun fiziki yapısı gibi değişik faktörlerin etkisi altındadır. Yürürlükte olan sosyal bilgiler programında içeriğin, sosyal bilimler disiplinleri ile önceki programlara göre daha iyi bir bileşim oluşturduğu söylenebilir. Yapılandırmacı yaklaşımı temel alan programda öğrencilerin aktif kılınması da diğer programlara göre farklılık gösterir. Dünyada sosyal bilgiler programı ile ilgili genel eğilime paralel bir yapı oluşturulduğu söylenebilir (Kan, 2010: 671; Kılınçkaya, 2018: 4).

2.2. Coğrafya Eğitimi

Coğrafya terimi, “je o” (ge = geo)yer ve “graphein” kavramlarının birleştirilmesi ile oluşmuş uygulamalı bir bilimin adıdır. Temelde bir “yerbilimi” olmakla beraber, araştırmaların merkezinde insan vardır. İnsansız bir coğrafya ilminden bahsetmek mümkün değildir. Amacı, insan ve mekân arasındaki etkileşimi ortaya koymaktır. Bu nedenle coğrafya, insan mekân ilişkisini, beşerî ve doğal olayların nedensellik ilkesi ve dağılışı çerçevesinde ilişkiler kurarak inceleyen bilimdir (Doğanay, 1989: 8; Ünlü, 2014: 1; Yeke, 2013: 2). Coğrafya; insanlara, çok yönlü, bağımsız ve eleştirel düşünebilen, bilgileri günlük hayatlarında kullanan, çevrelerindeki sosyal, kültürel ve iktisadi olaylarla ilgilenme alışkanlığı kazandıran bir bilimdir (Akbulut, 2004: 65). Coğrafya, çevre ve insan faktörlerini araştıran ve inceleyen çevrenin canlı yaşantısına etkilerini gözleyen, alanı oldukça geniş olan bilim dallarından biridir. İnsanlara çevresini tanıtırken, onu en iyi ve en verimli şekilde nasıl kullanması gerektiğini ve bunları yaparken de onu nasıl koruması gerektiğini öğretir (Bebe, 2012:1). Coğrafya, insanlık var olduğu günden bu yana mekânlar ve çevreler ile alakalı bilgileri, haritaları anlamayı ve anlamlandırmayı, sınıf içi ve sınıf dışındaki problem çözme becerisi kazandırmayı amaç edinmiş çocukları yetişkinliğe ve iş hayatına hazırlamayı sağlayan bir disiplindir (Sözcü, Oğuz ve Aydınözü, 2016: 160).

Güngördü, 2002’ye göre coğrafya, 19. yüzyıl başlarına kadar betimleme ile uğraşılan; neden ve sonuçlara önem verilmeyen bir bilim olarak bilinmektedir. Eski

Çağ, Orta Çağ ve Yeni Çağ dönemlerini içeren bu döneme, coğrafya tarihi bakımından seyahatname türünde coğrafya veya tasviri denildiği görülmektedir. Günümüzde yeryüzünü ve üzerinde yaşayan tüm canlı ve cansız varlıkları, aralarındaki etkileşimi, insanı merkeze alarak inceleyen ve insanın bulunduğu çevreden en üst düzeyde yararlanmasını sağlayan bir bilim dalı halini almıştır (Üçışık ve Demirci, 2002: 118). Bugünkü manada modern coğrafi görüşün temelleri, 19. yüzyıl başlarında Alman coğrafyacılar tarafından atılmıştır. Bunlar, fiziki coğrafyanın kurucusu Alexandre Humboldt ile beşerî coğrafyanın kurucusu Karl Ritter'dir. Öte yandan Frederich Ratzel, siyasî coğrafya dersinin kurucusu olarak kabul edilir. Bölgesel coğrafya yaklaşımının kurucusu ise ünlü Fransız coğrafyacısı Paul Vidal de La Blache' dir (Erinç, 1984; Doğanay, 1993 akt. Salık, 2007: 28). Modern coğrafyanın temellerini attığı bilinen bu bilim insanlarının düşünce ve görüşleri, kendilerinden sonra gelen coğrafyacılar tarafından da kabul görülmüş ve bu görüşler, klasik coğrafya ekolü olarak adlandırılmıştır (Güngördü, 2002: 8).

Coğrafya, günümüzde gelişen bilimlerin çoğunluğunda olduğu gibi yeni gelişen veya ortaya çıkan olaylarla yakından ilgilenir. Bir ülkenin kalkınması gelişmesi, belli bir yerde nüfusun artması veya azalması, savaşların asıl sebebi gibi, içinde bulunduğumuz dünyayı anlama, kavrama ve olayların meydana gelmesindeki temel sebepleri tespit edebilme özelliğine sahiptir. Coğrafyanın konularıyla günlük yaşamda her zaman karşımıza çıktığı için çağdaş dünyayı da anlamamızda ve yorumlamamızda yardımcı olur. Geçmiş ve gelecek arasında bağ kurmada geçmiş ve geleceği karşılaştırmada, içinde bulunduğumuz dönemin problemleriyle geçmişin problemlerini incelemede coğrafya etkilidir (Akınoğlu, 2006: 28). Coğrafya öğrenmek ve coğrafyayı anlamak bireyler ve ülkeler için çok önemlidir. Bu nedenle, coğrafya genç yaştan itibaren iyi bir şekilde, gayet özenli ve dikkatlice tanıtılmalıdır. Coğrafya eğitiminin temel amacı; ülkemizi ve dünyayı öğrencilere tanıtmak, ulusal kalkınma ve kalkınma için sorumluluk bilincini arttırmaktır. Öte yandan ilköğretimde coğrafya, dünya ile ilgili bilgi ve gerçekleri sunmak, öğrencilerin topluma yönelik davranış ve tutumlarını yönlendirmek, onlara zihinsel beceriler kazandırmaktır. Bu becerilerin kazandırılması sürecinde, çeşitli materyallere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında coğrafya, çok zengin, çeşitli teknik ve harita odaları ile donanımlı laboratuvara ihtiyaç duyan uygulamalı bir bilimdir (Ünlü, 2001: 32).

Coğrafya, eğitim kademelerinin her kademesinde öğretilen; insana, çevreye ve zamana ait bilgileri içerir. Yeni nesillere yaşadığı dünyayı ve mekânı tanıtmaya, benzerliklerin sebeplerini ve dünya üzerindeki farklılıkların insan faaliyetleri üzerinde çevrenin etkisini bilmek ve gözlemleyebilmek, farklı kültürlerle karşı hoşgörülü olmak ve saygı duymak ve bunların sonuçlarını değerlendirmeyi öğretmek coğrafya dersinin amacını oluşturmaktadır (Akengin, 2008: 3; Yaşar, 2004: 3). Ülkemizde ilköğretim seviyesinden başlayarak, ortaöğretim dönemine kadar coğrafya zorunlu ders olarak verilmektedir. Ders isimleri farklı olmakla birlikte; ilköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler, ortaöğretimde coğrafya adıyla ders programlarında belirli bir sistem içerisinde verilmek istenmektedir. Eğitimde coğrafya dersi ile öğrencilerin çevresinde olanları anlamaları, anlamlandırmaları ve genel olarak dünya ile yaşadıkları toplum hakkında bilinçli olmaları amaçlanır (Karabağ, 2001 akt. Aktaş, 2010: 23). Coğrafya bilgisi ile öğrenciler, ülkelerinin, doğal kaynaklarını, sanayi alanlarını ve dağılımlarını, kalkınmışlığını, ulaşım durumu ile ekonomik gücünü bilir ve özelliklerini tanır. Bu da ülke meselelerini daha iyi anlama ve çözümüne katkıda bulunmaya yardım eder (Alim ve Girgin, 2004: 27). Coğrafya konularının ders içi işlenişinde coğrafya konularının öğretiminde olaylara çok yönlü bir perspektiften yaklaşılmaktadır. Konular işlenirken verilmesi gereken kazanımlar ve bu kazanımların birbiri ile olan bağlantılarının öğrencilere hissettirilerek, öğrencilere olayların gelişim süreçleri içerisinde geniş bir yelpazeden kavratılmasını amaçlar. Coğrafya üniteleri anlatılırken coğrafyanın diğer bilimlerle olan ilişkisi üzerinde de durularak ilişkilendirmeler yapılır. Bu şekilde öğrencinin coğrafyanın diğer bilimlerle olan ilişkilerini ve meydana gelen olayların sebep ve sonuçlarını kavraması kolaylaşır (Özünel, 2015: 39).

Coğrafya dersinin genel amaçları incelendiği zaman, bunların bir kısmı aşağıdaki gibidir:

- Yurdumuzun ve dünyamızın coğrafi ve beşerî özellikleri hakkında bilgi edinebilme,
- Coğrafi olayların insanların doğal yaşamlarına nasıl etkilediğini öğrenme,
- Vatan, millet ve insan sevgisini güçlendirmek,
- Ülkemizin gelişmesinde sorumluluk alma duygusunu geliştirme,
- Doğayı sevdirecek onu koruma alışkanlığını kazandırma,

- Resim, harita, grafik, diyagram ve istatistikleri kavrama, anlama, yorumlama ve bunlardan faydalanma hakkında bilgi edinme, kroki, plan ve özellikle Türkiye haritası çizme becerisi kazanma (MEB, 2018).

Bu bağlamda coğrafya öğretiminin amaçları; belirli bir coğrafya üzerinde coğrafi unsurun, olayın, durumun veya faaliyetlerin coğrafi dağılıklarının sebep ve sonuçlarını inceleme, analiz ve sentez etme, sorunlara bilimsel yaklaşabilme, kaynaklardan verimli bir şekilde yararlanma bilincini geliştirerek coğrafi bilgilerin daha kalıcı olması için öğretim anlayışını geliştirmektir (Topçu, 2013: 313). Coğrafya eğitiminde coğrafi içerik, bilgi, beceri, tutum ve yöntemler öğrenmeyi sağlayacak şekilde belirlenir ve yapılandırılır (Reinfern ve Hertig, 2011: 3). Coğrafya; öğrenen insana, büyük bir ülke sevgisi kazandırmaktadır (Özey, 1996 akt. Kahriman, 2008: 2).

Sonuç olarak, bu ortak noktalar göstermektedir ki coğrafya fiziki ve beşerî özellikleri ile insanoğlunun hayatının sadece bir bölümünde değil, hayatının her alanında yer almaktadır (Çifçi, 2016: 6).

2.3. Sosyal Bilgilerde Coğrafya Öğretimi

Günümüz toplumlarında her şey sürekli değişim ve gelişim içerisindedir. Bu gelişim ve değişim hayatımızın birçok alanını etkisi altına almakla beraber bilgi ve iletişim teknolojileri ile etkileşim içerisinde olan sosyal hayatta pek çok alanını etkilemektedir. Toplumun farklı kesimlerinde oluşan gelişim ve değişimin en fazla etkilendiği alan olan eğitimin buna duyarsız kalması söz konusu değildir (Pamuk, Ülken ve Dilek, 2012: 416). Her an yeni bir bilginin, yeni bir kavramın yaşama girdiği, teknolojinin hızla geliştiği bu yüzyılda, bireylerin algıları üzerine görsel, işitsel ve düşünsel olarak gelen uyarıcıların anlamlı hale getirilmesi gerekmektedir (Beldağ ve Geçit, 2017: 99).

İnsan ve insan davranışlarına ilişkin; insan eliyle var olmuş her şey değer ve önem vermeye başladığından bu yana sosyal bilimlere özen ve kıymet verilmeye başlanmıştır (Tuna ve Budak, 2013: 611). Safran (1993)'a göre sosyal bilimlerin gelişimi, sürekliliği ve değişimi bireyi sosyalleştirme amacıyla eğitimde sosyal bilimlerin etkili bir yer kazanmasını sağlamış; eğitimin hem sosyal bilimlerin uygulama alanı hem de bir sosyal

bilim dalı durumuna gelmesi “sosyal bilgiler” kavramını meydana getirmiştir. Bir toplumda yaşayan insanların, içinde bulunduğu toplumun yaşayışlarını, ilişkilerini, kültür düzeylerini, dünya bulunan toplumların içindeki yerini, başka toplumlarla bağlantıları ve komşuluk ilişkilerini temel alan ve genel manada bilgilerin önemli bir bölümünü "sosyal bilgiler" oluşturmaktadır (Özel ve Başoğlu 2007: 311). Sosyal bilgiler yeni kavramların ve bilgilerin hayatımıza girmesiyle bu kavram ve bilgileri bize tanıtan daha kolay uyum sağlamamıza yarayan disiplindir. Bu yüzden sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine rehber olacak; coğrafya, tarih, sosyoloji, ekonomi, antropoloji, felsefe, psikoloji, hukuk ve siyaset bilim gibi sosyal bilimler konularını anlatan; insanın sosyal çevresi ve fiziki çevresi ile etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği bir derstir (MEB, 2005). Sosyal bilgiler, yeryüzüne bağlı olayları ve olguları tanıtan, bunların oluş nedenlerini açıklayan, insan ve çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimini ortaya koyan, vatandaşlık hak ve ödevlerinin, sorumluluklarının neler olduğunu belirten bilgilerdir (Çakıroğlu, 1987; akt. Oruç ve Ulusoy, 2008: 123).

İlköğretimde sosyal bilgiler ana derslerden birini oluşturmaktadır, sosyal bilgiler öğretimi, bireylerin iyi, etkin birer vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını öğrenmede, toplum ve sorunları hakkında bilgi sahibi olmaları, insan ilişkilerini anlama, anlamlandırma ve yorumlama da millî özellikleri kavrama ve yansıtmada en gerekli olan derslerden birisidir (Ulusoy ve Gülüm, 2009: 86). Bu anlam çerçevesinde sosyal bilgiler dersi, coğrafya, tarih ve vatandaşlık olmak üzere 3 ana dalı bir arada sunmaktadır. Coğrafyanın gerekli ve vazgeçilmez bir özellik kazanmasıyla, bunun sosyal bilgiler içerisinde yansımaları da zorunluluk halini almıştır (Bayram, 2008: 36). Bunlar arasında çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden coğrafya, (Şahin, 1998; akt. Topçu 2013: 332)'in ifade ettiği şekliyle, insanın içinde bulunduğu çevrenin doğal güzelliklerini, insan doğal çevre etkileşimini ve bu etkileşim sonucu ortaya çıkan beşerî, sosyal, kültürel ve ekonomik etkinlikleri kendi ilkeleri etrafında incelemeler yapılarak değerlendirmelerde bulunan ve sonuçlarını açıklayan bir bilim dalıdır.

Coğrafyanın bir bütün olarak yeryüzünün büyük bir kısmını kapsayan çok geniş bir inceleme alanı vardır. Bu alanlar, yalnızca coğrafyanın değil; meteoroloji, jeoloji, hidrolik, botanik, jeomorfoloji gibi çoğu bilimlerle ilgilenilmekte ve konusu itibari ile farklı olan bu alanlardan her biri ayrı bir disiplin oluşturmaktadır (Erinç, 1984: 140).

İnsanın doğayla olan etkileşimi ve doğanın insan yaşamı üzerindeki etkisi yeryüzünün varoluşundan buyana araştırma konusu olmuş ve incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda ulaşılan bu bilgilerin büyük bir kısmı coğrafyanın temellerini oluşturmuştur (İzбірak, 1993 akt. Salık, 2007: 22). İçinde bulunduğu toplumun bir parçası olan kişilerin içinde bulunduğu coğrafyayı iyi bilmesi, tanınması ve gözlemlemesi gerekmektedir.

Yaşadığı coğrafyayı, tanımayan, iyi bilmeyen gözlemleyemeyen bir kişi, birtakım değerlerin meydana gelmesinin ve gelişiminin de farkında olmamaktadır. Çünkü bunlar insanlarda millî kimlik bilinci oluşturur. Yani toplum ve insan yaşadığı coğrafi yapıya göre şekil alır. Coğrafya insanlara çevre bilinci kazandırır. Çevreyi anlama, algılama, yorumlama ve çevresine sahip çıkma bilincini etkiler. Coğrafya öğretiminde yapılması gerekenlere bakıldığında, beşerî, doğal ve tarihi eserlere sahip çıkan bireyler yetiştirmek coğrafya eğitiminin ve öğretiminin doğal bir görevidir (Akınoğlu, 2006: 28). İnsanlar, bulunduğu toplum içerisinde, inançları, renkleri, dilleri ve ekonomik düzeyleri farklı olan insanlarla birlikte yaşar. Kişilerin içinde buldukları coğrafyanın etkisine bağlı olarak sahip oldukları vatandaşlık bilgisi ve kimlik inşası kişilerin birbirlerine karşı olan görev ve sorumluluklarını artırmıştır. Bu davranış kalıpları kişilerin yaşadığı coğrafyanın etkilerine bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Özünal, 2015: 2). Çünkü coğrafya, kişiliğinin oluşup gelişmesinde, insanın kendisini ve çevresini daha iyi anlayıp, kavrayıp, yorumlamasında, vatandaşlık algısı ve bilinci oluşturmasında tarihte yaşanmış olayların o dönemin yaşantısında göre fiziki özelliklerinin bilinmesinde, geçmişte yaşanan askeri, siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik kaynaklı olayların incelenmesi ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesi açısından çok önemlidir. (Gençtürk, 2009: 2; Özünal, 2015: 42). Ortaokul kademesinde öğrencilere içinde buldukları yakın çevresinden başlayarak, yakından uzağa öğrenme ilkesine bağlı olarak kendi yaşadığı mahalleyi, köyü, ilçeyi, ili, ülkeyi ve dünyayı tanımalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum, kavram ve değerler kazandırılmasını sağlamak amacıyla insanın içinde bulunduğu fiziki ortamla ve çevresiyle olan ilişkilerini anlatmak, anlamlandırmak, kavratmak ve doğru kararlar vermelerini sağlamaktır. Coğrafya öğretilirken, herhangi bir mekân ya da yerleşim alanlarında meydana gelen sosyal ve kültürel olaylara bakılarak değerlendirmelerde bulunulur. (Özünal, 2015: 4; Salık, 2007: 22).

Sosyal bilgiler dersi kapsamında ele alınan temel disiplinlerden biri olan coğrafya, içerisinde pek çok farklı terim ve kavramla dolu disiplinler arası geçişin merkezi durumundadır (Beldağ ve Geçit, 2014: 354). Sosyal bilgiler içerisinde coğrafya, içerdiği konular bakımından sosyal bilgiler dersinde önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgiler programlarında coğrafya eğitimine yönelik amaçlar incelendiğinde; çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma, anlama becerilerini geliştirmektir. Buna bağlı olarak çevrelerini ve yurdunu tanıtmak, gerekli harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilmek, insanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle etkileşimini, insanların yaşama biçimlerini ve geçinme şekillerini araştırmak ve incelemek Türkiye'nin yakın ve uzak ülkeler ile dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazandırmak, coğrafya olaylarının nedenlerini araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağlılık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğretmektir. Tüm bu amaçlar sosyal bilgiler dersinde coğrafya disiplini yoluyla öğretilir (İbret, Karatekin ve Avcı 2015: 9; Ünlü, 2001: 39).

Öğrenciler coğrafya öğretimi ile edindikleri bilgiler doğrultusunda sosyal yaşam, ekonomi ve gelenek-göreneklerle ilgili çeşitli ilke ve genellemelere ulaşabilirler. Öğrenciler bu ilke ve genellemeleri öğrenerek çeşitli bölge ve ülkelerin ekonomisi, siyasal ilişkileri, sosyal yaşantıları, kültürleri ile ilgili sonuçlara ulaşabilir ve çeşitli sorunlara çözüm önerileri geliştirebilirler. Böylece öğrencilerin düşünme yetenekleri, neden-sonuç ilişkisi içinde doğru karar verebilme becerilerinin geliştirilerek sosyal bilgiler öğretiminin amaçlarına ulaşılmasında önemli bir yol alındığı söylenebilir (Salik, 2007: 25). Kısaca coğrafya, fiziki, beşerî süreçler ve bunların etkileşimleri doğrultusunda sosyal bilimler arasında ilişki kuran bir disiplindir. Ortaokul kademesinde sosyal bilgiler derslerinde coğrafyaya ait konuların işlenmesi bu nedenle önemlidir (Kızılçaoğlu ve Taş, 2007: 95).

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. İlgili Makaleler

Öner ve Memişoğlu (2018) çalışmalarındaki amaçları; sosyal bilgiler öğretmenlerinin yerel coğrafya öğretimi, uygulamaları ve bu uygulamaların gerçekleştirilmesine ilişkin görüş ve önerilerini belirlemektir. Araştırmacılar yerel

coğrafyanın sosyal bilgiler dersinde kullanılabilceğini, bununla beraber yerel coğrafya öğretiminin sosyal bilgiler dersinde öğrencilere ekonomi ve sosyal hayat, yeryüzü şekilleri, turizm ve sanayi, iklim ve türleri, nüfus ve yerleşme, ulaşım, tarım ve hayvancılık ile bölgelerimiz gibi konularda faydalı olabileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Özünel'in (2016) çalışmasındaki amacı; coğrafya konusunun sosyal bilgiler dersindeki önemini ve faaliyetlerini, karşılaştıkları sorunları ve önerileri belirlemektir. Araştırma sonucunda öğretmenler, yardımcı bilimlerle ilişkilendirmeler yapıldığı, görsel ve işitsel araçlardan yararlandığı, coğrafya konularının öğretiminde ders kitabının kaynak alındığı, kazanım düzeylerinin tespit edilmesinde, sözlü ve yazılı sınavların önemli bir yerinin olduğu, görüşünde birleşmişlerdir.

Avcı (2016) araştırmasındaki amacı; sosyal bilgiler dersinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafyanın değer eğitimindeki rolü hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır. Avcı'nın ulaştığı sonuçlarda sosyal bilgiler öğretmenleri coğrafya disiplini ile programda aktarılan sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile kültürel mirasa duyarlılık ve doğal çevreye duyarlılık değerlerinin kazandırılabilceğini belirtmişler aynı zamanda araştırmaya katılan öğretmenler sosyal bilgiler dersinde değerleri kazandırmada en etkili gördükleri ikinci disiplin olarak coğrafya disiplinini görmekte-dirler.

Geçit ve Beldağ (2014) yapmış oldukları çalışmada; çeşitli değişkenler aracılığıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya dersleri üzerindeki öz-yeterlik algılarını analiz etmiştir. Geçit ve Beldağ, sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya alanındaki öz-yeterlik puanlarının orta düzeyde olduğunu, öğretmenlerin cinsiyet ve mesleki kıdem yeterliliklerinin coğrafi öz-yeterlik düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklara yol açmadığını tespit etmişlerdir.

Memişoğlu ve Öner (2013) araştırmalarında; öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerine göre, ortaokul 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler programında yer alan coğrafya öğretiminin değerlendirilmesini ele almışlardır. Araştırmacılar, öğrencilerin coğrafya konusuyla ilgilendiklerini ve coğrafya konusunu öğrenmekte zorluk çekmediklerini ayrıca coğrafya derslerinde uygulanması gereken yöntem ve tekniklerin genellikle uygulandığı fakat gezi ve gözlem tekniğine yeterince yer verilmediği tespit etmişlerdir.

Topçu'nun (2013) araştırmasında; sosyal bilgiler dersinde, coğrafya kazanımlarını gerçekleştirebilmek adına öğretmenlerin kullandığı yöntemleri ve bu yöntemleri uygulama nedenlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın katılımcılarını sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmuştur. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre mezun olunan bölüm ve okulun sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin, sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları anlatılırken uygulanan tekniklerin seçiminde etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Ocak ve Bulut (2013) araştırmalarında, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan coğrafya konuları ile alakalı etkinliklere yönelik öğrenci tutumlarının belirlenmesini amaçlamışlardır. Araştırmacıların cinsiyet açısından öğrencilerin tutum ifadelerinde ilgi, işlevsellik ve aktif katılım alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir değişiklik görülmemiştir. Aktif katılım alt boyutlarında elde edilen tutumlar arasında öğrencilerin ekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya konmuştur.

Sever ve Koçoğlu (2013) çalışmasında ki amaçları; sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim (4-7. Sınıflar) sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konusundaki görüşlerini ortaya koymaktır. Veri toplama aracı olarak açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu kullanılmıştır. Sever ve Koçoğlu'nun ulaştığı sonuçlara göre öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya konularının yer alması gerekliliğine vurgu yaptıkları ifade edilmiştir.

Dinç ve Doğan (2010) çalışmalarında; Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar yapılmış olan program değişikliklerinin kısa bir tarihçesini ele almıştır. Bu çalışmada yapılandırmacı yaklaşım ve bu yaklaşıma göre planlanan sosyal bilgiler öğretim programının temel özellikleri tartışılan diğer bir konu olmuştur. Ulaşılan bulgular ise, yeni programa öğretmenler tarafından çoğunlukla olumlu tepkilerin verildiğini göstermektedir. Başta ölçme- değerlendirme etkinlikleri yeni programın öğretmenler tarafından yorumlanıp, uygulanmasında bazı sorunlar yaşandığı da ulaşılan bulgular arasındadır.

Özel ve Başoğlu (2007) çalışmasında; sosyal bilgiler bölümündeki öğretmen adayları ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya derslerine ilişkin görüşlerini

belirlemeyi amaçlamışlardır. Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafyaya bakışı açısından araştırmacılar cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Fakat mezuniyet değişkenine göre öğretmenlerin coğrafya dersine yönelik görüşlerinde coğrafya mezunları lehine anlamlı bir fark bulunduğunu ifade etmişlerdir. Tarih bölümü ve sosyal bilgiler bölümü mezunları arasında ise sorularda farklılık görülmediğini belirtmişlerdir.

Aykaç'ın (2007) çalışmasında ki amacı; 2005-2006 yılında uygulanan sosyal bilgiler dersi programı ile ilgili öğretmen görüşlerini belirlemek ve dersleri bu görüşlere göre değerlendirmektir. Araştırma sonucuna göre, programın faaliyetlerinin öğrencilerin derste aktif olmasını sağlamadığı ve öğrenciler arasındaki bireysel farklılıkları ve bölgesel farklılıkları dikkate almadığı, okulların yetersiz materyal ve fiziksel donanımına sahip olduğu ve sınıf büyüklüğünün programın uygulanmasına uygun olmadığı ve verilen seminerlerin yetersiz olduğu belirlenmiştir.

Demirkaya ve Arıbaş (2004) çalışmalarında; sosyal bilgiler öğretimi 3. Sınıf öğrencilerinin coğrafya dersine karşı tutumlarını belirlemeye çalışmışlardır. Elde edilen bulgular ışığında sosyal bilgiler öğrencilerinin coğrafyaya karşı tutumları genellikle olumlu olarak belirtilmiştir. Öğrencilerin coğrafyaya karşı tutumlarının cinsiyete göre değişiklik göstermediği tespit edilmiş, ancak sosyal bilgiler bölümü öğrencilerinin coğrafyaya karşı tutumlarının I. Öğretim ya da II. Öğretim olma durumlarına göre değişiklik gösterdiği belirlenmiştir.

Akinoğlu ve Bakır'ın (2003) çalışmasında; ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi içerisindeki coğrafya konularını öğrenmekte karşılaştıkları zorlukların neler olduğunu araştırmak ve öğrencilerin bu zorluklarla nasıl başa çıktıklarını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Öğrencilerin öğrenme stratejilerini tam anlamıyla bilmediklerinden dolayı coğrafya konularını öğrenmede birtakım zorluklar yaşadıkları ve yaşanan bu zorlukların ise; öğrencilerin coğrafya konularındaki soyut terimleri kavrayamamaları ve bu terimleri kafalarında canlandıramamaları, yer adlarını ezberleyememeleri, harita ve kroki çizememeleri, öğrencilerin bazı terimleri, kavramları karıştırmaları, coğrafi bilgilerdeki alt yapı yetersizliği, konuların ilgi çekmemesi, konuların öğrencilerdeki öğrenme düzeyinin üzerinde olması ve bir konu tam anlaşılmadan başkasına geçilmesi, öğrencilerin

coğrafya öğrenirken yaşadıkları güçlüklerle başa çıkma yöntemlerinin sınırlı olması olarak belirlenmiştir.

2.4.2. İlgili Tezler

Kılınçkaya'nın (2018) çalışmasındaki amacı; Türkiye'de gerçekleştirilen sosyal bilgiler eğitimine ilişkin, öğretmen görüşlerinin alınarak ülkemizdeki durumun ortaya koymaktır. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Kılınçkaya'nın elde ettiği sonuçlara göre sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının mesleki yaşantıda ihtiyaç duyulan alan bilgisini orta düzeyde kazandırabildiği, mesleki yaşantıda ihtiyaç duyulan öğretmenlik meslek bilgisini orta düzeyde kazandırabildiği görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenleri, kendi derslerinde elde etmeleri beklenen kazanımların verilmesinde kendilerinin iyiye çok yakın bir düzeyde etkili olduklarını dile getirmişlerdir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ile ilgili hem veli hem öğrenci beklentilerinin orta düzeyde olduğunu saptanmıştır. Katılımcı öğretmenler, mesleki yaşantılarında ihtiyaç duydukları her türlü bilimsel yenilikleri takip edebilme, ihtiyaç duyulan her türlü materyali okul imkânları veya kendi imkânlarıyla temin edebilme konularında kendilerini iyiye yakın bir düzeyde yeterli görmektedirler. Sosyal bilgiler öğretmenleri yasalar önünde kendilerini güvende hissetmeleri ve üstlerinin kendilerine adil davranma durumlarının orta düzeyde olduğunu düşünmektedirler. Öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretmeni olmaktan mutluluk duydukları elde edilen bulgular arasında yer almıştır. Öğretmenler Ortaokuldan mezun olan öğrencilere kazandırılması hedeflenen özellikleri ortaokul öğrencilerin kazanma düzeyine ilişkin değerlendirmelerinde; öğrencilerin Ortaokuldan hedeflenen davranışları orta düzeyde kazanarak mezun olduklarını ifade ettikleri görülmüştür.

Kot (2015) araştırmasında; sosyal bilgiler dersi kapsamındaki coğrafya ünitelerinin işlenişinde, dikkat edilmesi gereken noktayı tespit etmeyi ve ortaokul kademesinde ideal coğrafya öğretiminin sahip olması gereken özellikleri belirlemeyi amaç edinmiştir. Veriler içerik analizi tekniklerinden kategori analizi kullanılarak yorumlanmıştır. Elde edilen verilere göre sosyal bilgiler öğretmenleri ve sosyal bilgiler eğitimcileri Türkiye'de coğrafya eğitimini kısmen yeterli buldukları tespit edilmiştir.

Aksu (2015) araştırmasında; İlköğretim II. Kademedeki 2005 yılında uygulamaya konulan sosyal bilgiler programının 5. Sınıf coğrafya içerikli konularına dair ders öğretmenlerinin görüşlerini almayı, analiz etmeyi ve incelemeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulgulara göre; coğrafi içeriğe sahip ünitelerde konulara yeterli payın ayrıldığı, içeriğin öğrencide merak uyandırabilecek nitelikte olduğu, kazanımların aralarında tutarlı olduğu ve konuların kendi içinde bütünlük gösterdiği ortaya çıkmıştır. Araştırmacı aynı zamanda sosyal bilgiler dersinin coğrafya içerikli ünitelerinden iklim ve insan faaliyetleri konusu ile bölgemizi tanıyalım ünitesinin düzeyde verildiği, ülkemizde afetler konusunun içeriğinin ve ürettiklerimiz ünitesinde yer alan insan ve ekonomi konusunun öğrencilerde farkındalık oluşturduğunu belirtmiştir. 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında coğrafya ile ilgili konular, öğrenci merkezli eğitim, materyal kullanımı ve kılavuz kitaptan gerçekleştirilen faaliyetler dersin görsel etkilerini geliştirse ara sıra geleneksel yöntemlere dönüldüğü ortaya çıkmıştır.

Özünel (2015) araştırmasında; sosyal bilgiler dersinde ders öğretmenlerinin coğrafi konulara ilişkin vatandaşlık bilinci ve kimlik inşası hakkındaki görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada, anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçları ise şu şekilde olmuştur: Öğretmenler, coğrafya konularında vatandaşlık bilinci ve kimlik inşasının gelişiminin hem bireylerde hem de toplumda birleşik ve bütünleşik bir yapıya sahip olduğu konusunda hemfikirlerdir. Öğretmenler coğrafya konularının öğretiminde; görsel-işitsel araçlar kullanılması, ders kitaplarının kaynak olarak kullanılması, diğer yardımcı bilimlerle bağlantı kurulması, uygulanabilir ve güncel planlamalar ile kulüp araştırmaları için mevcut planlama faaliyetlerinin yürütülmesi hakkındaki görüşlerini dile getirmişlerdir. Öğretmenler kimlik inşası ve vatandaşlık bilinci düzeyinin artmasında öğrencinin ailesinin, okulunun, kitle iletişim araçlarının ve sivil toplum kuruluşlarının etkili olduğu; ayrıca toplumsal kuralların benimsenmesi ve davranış haline dönüştürülmesinde öğretmenlerin yönlendirmelerinin çok etkili olduğu görüşünde birleşmişlerdir.

Yeke'nin (2013) araştırmasındaki amacı; ilköğretimden itibaren sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilere sunulan coğrafya konularının ortaöğretim düzeyindeki öğrenciler adına yeterli olup olmadığını incelemektir. Araştırmacı başta 9. Sınıflar olmak üzere coğrafya konuları açısından öğrencilerin yetersiz olduklarını tespit etmiştir.

Avşar (2010) araştırmasında; ilköğretim okulları sosyal bilgiler dersinin ikinci kademesinde coğrafya öğretiminde kullanılabilecek materyalleri belirtmeyi ve bu materyallerin öğrencilerin dersleri üzerindeki başarılarına etkisini belirtmeyi amaçlamaktadır. Avşar çalışmasında materyallerle işlenen bir sosyal bilgiler dersi coğrafya konusunun, materyaller kullanılmadan anlatılan bir derse göre daha verimli ve faydalı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kahriman (2008) çalışmasında; yeni sosyal bilgiler programının coğrafya içerikli ünitelerine yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini değerlendirmeyi analiz etmeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulgulara göre; genel olarak sosyal bilgiler öğretmenleri yeni sosyal bilgiler programının eğitime olumlu anlamda katkı sağladığını 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı coğrafya içerikli unsurların başarılı bir şekilde belirlendiğini aynı zamanda 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında coğrafya içerikli konularda yaşanmış olan değişimin başarılı bir şekilde verildiğini düşünmektedirler. Coğrafya içerikli ünitelere dair sosyal bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları bölüme ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir fark olmadığı da saptanan bulgular arasında yer almaktadır.

Salik (2007) araştırmasında; sosyal bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, coğrafya konularının öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Sosyal bilgiler dersinde coğrafya öğretiminde yaşanan en önemli problemlerden birinin sınıfların kalabalık olması bununla beraber 7. sınıf sosyal bilgiler programının yoğun olması ve ilköğretim okullarında araç-gereç eksikliklerinin bulunması araştırmacının tespit ettiği sonuçlar olmuştur. Mezuniyet branşı coğrafya olmayan öğretmenlerin, bu konuların öğretiminde problem yaşadıkları ortaya konmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma sosyal bilgiler öğretmenlerinin; sosyal bilgiler dersi kapsamında verilen coğrafya öğretimi müfredatının iyi işleyip işlemediği öğretmenlerin gözünden coğrafyayı nasıl algıladıkları derste nelere dikkat ettikleri öğrencilerin hangi konularda zorlandıkları gibi süreçleri ele alacaktır. Bu çalışma da veri toplama ve yorumlama sürecinde nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgubilim) deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmaların yapısı, araştırma katılımcılarının bakış açılarını irdelemek, zihin dünyalarını açığa çıkarmak ve dünyayı araştırma katılımcılarının gözleriyle görmektir (Kuş, 2012: 87). Nitel araştırma konusundaki esas yaklaşım olgubilimdir. Olgubilim, bireylerin bir olguyu nasıl tecrübe ettikleri açıklayıcı çalışmadır. Fenomenolojideki esas problem birey ya da bireylerin bir olguya ait yaşanan tecrübelerinin anlamı, içeriği nedir? Araştırmacı bireylerin yaşamlarına bilincin var olduğu tecrübe dünyalarına ulaşmaya çalışır. Bireylerin iç yaşantılarına ulaşmak adına derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmek amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Olgubilim ile ilgilenen araştırmacılar tek bir kişiye odaklanmak yerine kişiler arası benzerlikleri inceler (Sart, 2015: 73). Fenomenoloji bildiğimiz ancak ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara dayanmaktadır. Olgular içinde bulunduğumuz dünyada olaylar, tecrübeler, kavramlar, algılar, durumlar ve eğilimler gibi çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Fakat bu olguları tam olarak algıladığımız manasına gelmez. Bize bütünüyle yabancı olmayan fakat anlamını tam olarak anlayamadığımız olguları incelemeyi ve araştırmayı hedefleyen çalışmalar için olgu bilim (fenomenoloji) uygun bir çalışma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 72). Olgubilim çalışmalarında örneklem seçim yöntemleri oldukça sınırlıdır. Katılımcıların tamamı araştırılan olgubilime yönelik tecrübelerinin olması şarttır (Creswell, 2013/2016: 155).

3.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu Sivas, Erzurum, Yozgat, Ordu ve Kayseri illeri 2019-2020 eğitim-öğretim yılı ortaokul kademesinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet

okullarında görev yapan 50 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Nitel araştırmalarda çalışma grubu oluşturulurken, elde edilen sonuçlar evrene genelleme kaygısı taşımamaktadır. Bu nedenle çalışma grubu, araştırmanın verilerini elde edebilecek niteliklerde amaçlı bir biçimde kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenmiştir.

Aşağıda çalışma grubunda yer alan öğretmenlere yönelik demografik bilgilere tablolar halinde yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların İllere göre dağılımı

İller	f	%
Sivas	25	50
Erzurum	10	20
Yozgat	5	10
Ordu	5	10
Kayseri	5	10
Toplam	50	100

Tablo 1’de çalışma grubunda yer alan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev yaptıkları iller verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğretmenlerin: Sivas, Erzurum, Kayseri, Yozgat ve Ordu illeri olmak üzere 5 ilden katılım sağladığı görülmüştür.

Araştırmaya katılanların %50’si Sivas, %20’si Erzurum %10’u Kayseri, %10’u Yozgat ve %10’u Ordu illerinden katılım sağlamıştır. En çok katılım %50 (25) ile Sivas ilinden olmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	f	%
Erkek	32	64
Kadın	18	36
Toplam	50	100

Tablo 2’de çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin cinsiyet dağılımına yer verilmiştir buna göre; 50 öğretmenden %64’ü (32) erkek, %36 (18) kadındır.

Tablo 3. Katılımcıların kıdem yıllarına göre dağılımı

Yıl	f	%
1-4	15	30
5-8	13	26
9-14	13	26
15-23	9	18
Toplam	50	100

Tablo 3'te çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin hizmet süreleri verilmiştir buna göre; hizmet süresi 1-4 yıl arasında görev yapan öğretmenlerin oranının %30 (15), 5-8 yıl arasında görev yapan öğretmenlerin oranının %26 (13), 9-14 yıl arasında görev yapan öğretmenlerin oranının %26 (13), 15-23 yıl arasında görev yapan öğretmenlerin oranının %9 (18) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin hizmet sürelerine bakıldığında zaman çoğunluğu %30 ile 1-4 yıl arasında olan öğretmenler oluşturmaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların eğitim durumları

Eğitim Durumu	f	%
Lisans	46	92
Yüksek lisans	4	8
Toplam	50	100

Tablo 4'e göre çalışma grubunda yer alan öğretmenlerden %92'si 46'sı lisans düzeyinde eğitime sahipken; %8'i 4 öğretmen ise yüksek lisans derecesine sahiptir.

Tablo 5. Katılımcıların mezun oldukları fakülterle göre durumları

Fakülte	f	%
Eğitim Fakültesi	48	96
Fen Edebiyat Fakültesi	2	4
Toplam	50	100

Tablo 5'e göre çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin %96'sı (48) eğitim fakültesi mezunu iken, %4'ünün (2) fen edebiyat fakültesi mezunu olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Verilerin toplanması sürecinde araştırmacılar tarafından geliştirilen, yarı yapılandırılmış gürüşme formu kullanılmıştır. Olgubilim araştırmalarında kullanılan temel yöntem gürüşmedir. Gürüşmenin tanımı incelendiğinde araştırmacının katılımcılara kapalı uçludan başlayarak açık uçlu sorulara doğru giden bir yelpazede sorular sorarak bilgi topladığı yöntemdir (Buran, 2015: 45). Gürüşme, insanların şimdi, geçmiş ve gelecekle ilgili duygu, tutum ve hislerine dair, davranışlarına şekil veren etkenleri ortaya çıkarmaya yarayan bir veri toplama aracıdır (Güler, Halıcioğlu ve Tařđın, 2013: 112). Gürüşme ile tecrübeler, tutumlar, düşünceler, yorumlar ve tepkiler gibi gözlenemeyeni anlamaya çalışma sürecidir (Yıldırım ve şimşek, 2016: 130). Olgulara dair yaşamları ve yaşamın anlamlarını ortaya koymak için gürüşmenin araştırmacılara verdiği etkileşim, esneklik yoluyla inceleme ve araştırma özelliklerinin kullanılması gerekmektedir. Araştırmacının gürüşülen kişiyle empati ve güven ortamı sağlaması oldukça önemlidir. Bu ortam içerisinde kişiler kendilerinin önceden farkına varmadıkları veya üzerinde yeterince durmadıkları anlamları veya yaşantıları ortaya koyabilir, dışa vurabilirler (Yıldırım ve şimşek, 2011: 74). Önemli olan husus fenomenle alakalı tecrübeleri olan sınırlı sayıdaki bireyler için fenomenin anlamını tanımlamadır (Creswell, 2013/2016: 162). Yarı yapılandırılmış gürüşme de araştırmacının inceleyeceği konu başlıkları mevcuttur ve her ilgili kişiye paralel olarak aynı sorular sorulur ve sürece göre soruların değişme durumu olan gürüşme türüdür. Diğer bir tanımla araştırmacının katı sınırları olan mevcut soru listesi bulunmaz; şartlara ve duruma göre soruları kurgulayabilir (Buran, 2015: 47). Gürüşme formundaki sorular ana hatlarıyla hazırlanmış olsa da gürüşmedeki sürece göre yeni sorular sormak gerekebilir. Gürüşmeci alanında uzmanlaşmış bir kişi olmalıdır. Aksi takdirde yapılan gürüşmeler, vakit kaybetmekten başka bir işe yaramayabilir aynı zamanda kişilerin belli bir konuyu nasıl anlamlandırdıklarını görme şansını yitirme durumu da söz konusudur (Karasar, 2012: 168; Uzuner, 1999: 180). Nitel araştırmalar için veri toplama kaynağı olan yarı yapılandırılmış gürüşmeler genellikle günlük olayların dışındaki belirli bir zamanda ve yerde önceden planlanır. Bunlar genellikle önceden hazırlanmış açık uçlu sorular etrafında şekillenirken, diğer sorular gürüşmeci ile katılımcılar arasındaki diyalogdan ortaya çıkmaktadır. Yarı yapılandırılmış gürüşmeler, nitel araştırmalar için en yaygın kullanılan gürüşme biçimidir. Genellikle, bir kişi veya grup için bir kez yapılır ve tamamlanması 30 dakika ila birkaç saat arasında sürer (Bloom ve Crabtree,

2006: 315). Yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacı, katılımcının verdiği bilgilere dayanarak görüşme yapılan kişinin araştırma konusu hakkındaki düőüncelerini derinlemesine öğrenme imkânı elde eder. Bunun yanı sıra araştırmacı görüşmelerde araştırma konusu ile alakalı olarak görüşme yaptığı katılımcı hakkında detaylı cevaplar almak için yeterli zaman ayırması gerekir (Güler, Halıcıoğlu ve Taőđın, 2013: 114).

Görüşme sorularına alan araştırması yapılıp, ilgili alan yazın taranmış ve kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Pilot uygulama öncesinde 15 soru olarak belirlenmiş olan görüşme formu uzman görüşleri neticesinde bazı soruların açık uçlu olmaması ve amaca hizmet etmemesi nedeniyle 10 soruya düőürülmüş ve 15 öğretmen ile pilot uygulama yapılarak son şekli verilmiştir. Uzman görüşü olarak, 3 alan uzmanı akademisyen ve 1 bilim uzmanı dereceli sosyal bilgiler öğretmeninin görüőüne başvurulmuőtur.

2019-2020 Bahar döneminde toplanan veriler Covid-19 virüsünün ölkemizde görölmesi ve yaşanan süreçten dolayı online olarak elde edilmiştir. Veri toplama sürecinde görüşme yapılacak öğretmenlerin okul idaresinden gerekli izinler alınmıştır. Öğretmenlerin gönüllölük esasına göre görüşmeye katılmaları konusunda gerekli uyarılar yapılarak, katılımcıların isimlerinin gizli tutulacağı kendilerine bildirilmiştir. Böylece araştırmanın geçerliğinin ve güvenilirliğinin artırılması amaçlanmıştır.

Öğretmenlerin coğrafya öğretimine yönelik düőüncelerini tespit etmek amacıyla katılımcılara yöneltilen açık uçlu sorular aşağıda verilmiştir:

- 1.Coğrafya sizin için neyi ifade etmektedir?
- 2.Sosyal bilgiler dersinin içerisinde farklı bilim dalları (tarih-coğrafya-vatandaşlık-siyaset-ekonomi-hukuk-sosyoloji gibi.) bulunmaktadır. Coğrafya size göre bunların içerisinde ne kadar öneme sahiptir?
- 3.Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili konular sizce yeterli midir? (Ders saati, konu, kazanım gibi.)
- 4.Coğrafya ile ilgili konuları nasıl işliyorsunuz? (Soru çözerek, kitap temelli, anlatım, etkinliklerle vb.)
- 5.Coğrafya ile ilgili konuların öğretiminde güçlükler yaşıyor musunuz? Varsa ne gibi güçlükler söz konusudur ve bunlarla nasıl başa çıkıyorsunuz?

6. Size göre öğrencilerin en fazla öğrenmekte zorlandığı ve en kolay öğrendiği Coğrafya konuları nelerdir?

-Zorlanılan Konular:

-Kolay öğrenilen konular:

7. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya kazanımlarını biliyor musunuz? Biliyorsanız bu kazanımlarla ilgili görüşleriniz neler? (Düzeye uygun mu, açık ve net mi?)

8. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yaklaşım-yöntem-teknik ve stratejileri kullanıyorsunuz?

9. Coğrafya ile ilgili konularda hangi ölçme ve değerlendirme süreçlerini tercih ediyorsunuz?

10. Coğrafya öğretimi sürecinin daha iyi işlenmesi adına yapılmasını istediğiniz değişikliklere ilişkin önerileriniz nelerdir?

3.4. Verilerin Analizi

Öğretmenler ile yapılan görüşme neticesinde elde edilen verilerin analizinde içerik ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Betimsel analizde, çalışmaya doğrudan alıntılar ekleyerek analizlere açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Öğretmenlere ait kodlamalar (Ö.1, Ö.2, ..., Ö.50) şeklinde oluşturulmuştur. İçerik analizinde ise veriler karşılaştırılarak tasnif edilip nicel hale getirilmiştir ve bulgular kısmında bu şekilde verilmiştir.

Veriler iki araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Güvenilirliği artırmak için her iki araştırmacı da güvenilirlik = görüş birliği /görüş birliği + görüş ayrılığı x100 formülünü kullanmıştır (Miles ve Huberman, 1994 akt. Dikmenli ve Çifçi, 2016: 918). İki kodlayıcı arasındaki uyuşum %87 olarak hesaplanmıştır. Uyuşum yüzdesi %70 veya daha yüksek olduğu için (Şencan, 2005) veri analizinde güvenilirlik sağlanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 6. Coğrafyanın ne ifade ettiğine dair öğretmen görüşleri

Görüşler	f	%
İnsan etkileşimi ve fiziki ortam olarak	23	46
Fiziki coğrafyanın anlatımı olarak	7	14
Bölgesel coğrafyanın anlatımı olarak	5	10
Ekonomik ve beşerî coğrafyanın anlatımı olarak	4	8
Diğer	11	22
Toplam	50	100

Tablo 6’da verilen coğrafya öğretiminin tanımına ilişkin bulgulara göre; öğretmenlerin %46’sı (23) coğrafyanın insan etkileşimi ve fiziki ortam olan bir ders, %14’ü (7) fiziki coğrafyanın anlatımı olan bir ders, %8’i (4) coğrafyanın ekonomik ve beşerî coğrafyanın anlatımı olarak ve %10’u (5) coğrafyanın bölgesel coğrafyanın anlatımı olan bir ders olduğu görüşünde oldukları tespit edilmiştir. Ancak katılımcıların %22’si (11) diğer cevabını verdikleri görülmüştür. Coğrafyanın tanımına ilişkin bazı öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

İnsan etkileşimi ve fiziki ortam olarak; *“Kısacası yaşadığımız çevreyi tanımak olarak tanımlayıp ve hayat koşullarına uyum sağlamak için öğrenmemiz gereken bilim dalı diyebiliriz”* (Ö.11.).

Fiziki coğrafyanın anlatımı olarak; *“Coğrafya bana göre yaşamı derinden etkileyebilen, olumlu ve olumsuz anlamda çevredir. Dağıyla, iklime yakınlığıyla, yollarıyla ırmaklarıyla coğrafya her şeydir”* (Ö.23.).

“Yeryüzünü anlamaya ve tanımaya yardımcı olan bilim dalıdır” (Ö.38.).

Ekonomik ve beşerî coğrafyanın anlatımı olarak; “Nüfus, yer şekilleri, iklim, sanayi, ticaret vb. şeyleri öğreten bilimdir” (Ö.8.).

“Coğrafya, elimizdeki kaynakları nasıl kullanmamız gerektiğini, yeryüzünü öğrenmemizi ve haritaları okuyup anlamamızı öğreten bilimdir” (Ö.40.).

Bölgesel coğrafyanın anlatımı olarak; “Hayatta kalma mücadelesi ve yaşadığı bölgeye uyum sağlayabilme yetisini ifade etmektedir” (Ö.17.).

“Bulduğum ve bulunabileceğim yeri” (Ö.5.).

“Coğrafya sosyal bilgiler için olmazsa olmazdır. Hem öğrencinin yaşadığı çevreyi algılaması ve yorumlaması hem de kendi çevresinden yola çıkarak genel sonuçlara ulaşması için miğfer bir derstir” (Ö.19.).

Diğer; “Coğrafya kaderdir. Coğrafyayı bilen kaderini çizer” (Ö.1.).

“Yeryüzünü inceleyen bilim dalıdır” (Ö.26.).

“Coğrafya kaderdir” (Ö.22.).

“Dünyayı anlamlandırma biçimi” (Ö.33.).

Bu bulgulara göre; öğretmenlerin coğrafya tanımlamalarına bakıldığında farklı farklı yorumlar ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, coğrafyanın tanımına ilişkin görüşlerinin daha çok fiziki ortam ve insan etkileşiminin üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Buna ek olarak, öğretmenlerin coğrafyayı fiziki boyutta tanımladıkları da tespit edilmiştir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 7. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafyanın önemine dair öğretmen görüşleri

Önem	f	%
Coğrafyanın önemli olduğunu belirtenler	19	38
Tarih ile eşit düzeyde	7	14
Tarihten daha az öneme sahip	7	14
Diğer bilimlerle eşit düzeyde	6	12

Diğer bilimlerden daha önemli	4	8
Önemsiz	1	2
Diğer	4	8
Cevap yok	2	4
Toplam	50	100

Tablo 7’de verilen sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafyanın önemine ilişkin öğretmenlerin %38’i (19) coğrafyanın önemli olduğunu %14’ü (7) tarih ile eşit düzeyde, %14’ü (7) tarihten daha az öneme sahip %12’si (6) diğer bilimlerle eşit düzeyde, %8’i (4) diğer bilimlerden daha önemli, %2’si (1) önemsiz olduğu görüşünde oldukları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafyanın önemine dair bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

Coğrafyanın önemli olduğunu belirtenler; *“Coğrafya sosyolojik ve ekonomik özellikleri belirler ayrıca tarihimizde zaman zaman coğrafyaya göre şekillenmiştir o yüzden diğerlerine göre büyük öneme sahiptir”* (Ö.23.).

“Konum, yön, bulunulan bölgenin yüzey özelliklerini, yaşayışlarını belirleyen bilim olduğu için önemlidir” (Ö.4.).

“Coğrafya, sosyal bilgiler dersi için büyük bir öneme sahiptir. Çünkü sosyal bilgiler dersinin olmaza olmaz bir bilim dalıdır” (Ö.17.).

Tarih ile eşit düzeyde; *“Sosyal bilgiler açısından coğrafya tarih gibi önemli bir derstir”* (Ö.35.).

“Özellikle tarihle aynı ölçüde ve diğerlerinden biraz daha ön planda diyebilirim” (Ö.16.).

“Herhangi bir sıraya koyamam ama tarihle beraber başta gelen bilim dalıdır” (Ö.14.).

Tarihten daha az öneme sahip; *“Tarih dersinden sonra ikinci sırada önem arz etmektedir.”* (Ö.1.).

“Tarihten sonra gelir” (Ö.27.)

Diğer bilimlerle eşit düzeyde; *“İnsan ve yaşadığı dünyayı anlamak için hepsi de aynı öneme sahip diye düşünüyorum”* (Ö.25.).

“Diğer bilim dalları ne kadar önemliyse coğrafyanın da o kadar önemli olduğunu düşünüyorum, kesinlikle atlanmaması gerektiğine inanıyorum” (Ö.30.).

“Coğrafya ve diğer bilim dalları eşit düzeyde öneme sahiptir. Çünkü hepsi birbirine yardımcı olan bilim dalıdır” (Ö.13.).

Diğer bilimlerden daha önemli; “Diğer yan bilimlere göre daha önemli bir yere sahiptir çünkü coğrafya yaşam standartlarımızı belirlememiz için önemlidir” (Ö.12.).

Önemsiz; “Çok fazla öneme sahip olduğunu düşünmemekle birlikte konuların daha anlaşılır şekilde genişletilmesinden yanayım” (Ö.11.).

Öğretmen görüşlerine göre; coğrafyanın öneminin herkes için farklı olduğu söylenebilir. Coğrafya öğretimi çoğunluğu oluşturan öğretmenler için ilk sırada önem arz ederken tarih öğretimi ile eşit düzeye sahip görüşünde olan öğretmenler ile tarih öğretiminden daha az öneme sahip görüşünde olan öğretmenlerin sayısının eşit olduğunu söyleyebiliriz. Bu da bize göstermektedir ki oran olarak öğretmenlerin %50’si coğrafya öğretimini önemli görmektedir. Veriler değerlendirildiğinde coğrafya ve tarih dersleri ile ilişkilendirmelerin daha fazla yapıldığı buna karşın sosyal bilgiler dersi içerisinde diğer bilim dallarına göre coğrafyanın önemsiz olduğu görüşünde bulunan sadece bir öğretmen bulunduğunu söylemek mümkündür. Genel olarak coğrafya katılım gösteren öğretmenler tarafından önemli görülmektedir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 8. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya öğretiminin yeterlilik düzeyi

Yeterlilik	f	%
Konu, kazanım ve ders saati yetersiz	28	56
Ders saati yetersiz	14	28
Yeterli	6	12
Konular yetersiz	2	4
Toplam	50	100

Tablo 8’e göre sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafyanın yeterlilik düzeyine ilişkin öğretmenlerin %28’i (14) ders saatinin yetersiz; %4’ü (2) konunun yetersiz; %12’si (6) yeterli; %56’sı (28) konu, kazanım ve ders saatinin yetersiz olduğu görüşünde oldukları tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgili bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

Ders saati yetersiz; “Ders saati genel olarak az düz anlatım yapılırsa yetebilir ancak oyun vs. şeklinde yaptığım için diğer kazanımlardan ders kısaltıp coğrafya için zaman bulmaya çalışıyorum” (Ö.25.).

“Kazanımların yeterli bir düzeyde aktarılması açısından ders saati yetersiz kalmaktadır” (Ö.29.)

“Yeterli değildir, ders saatinin biraz daha artırılması gereklidir” (Ö.39.).

Yeterli; “Yeterli artırılabilir de” (Ö.3.)

“Coğrafya konuları yeterli ama ders saati az olduğu için müfredatı yetiştirmede sıkıntı yaşıyor. Coğrafya ders olarak ya ayrılmalı ya da ders saati en az dört saat artırılmalı” (Ö.15.)

Konu, kazanım ve ders saati yetersiz; “Sosyal bilgiler ders saati başlı başına az olmakla birlikte; coğrafyaya ayrılan saat, konu, kazanım yeterli düzeyde değildir” (Ö.9.).

“Yeterli değildir. Çünkü coğrafya derya deniz gibidir. Kazanılması gereken kazanım çok fazla olduğu için belirlenen ders saati yeterli değildir” (Ö.12.)

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili konu, kazanım ve ders saatinin yeterli olup olmama hususundaki görüşleri incelendiğinde genel olarak konu, kazanım ve ders saatinin yetersiz olduğu saptanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenleri özellikle ders saatinin yetersiz olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 9. Coğrafya ile ilgili konuların nasıl işlendiğine ilişkin ifadeler

Ders İşleme Süreci	f	%
Etkinlik temelli öğretim	27	21,8
Anlatım	26	20,9
Akıllı tahta	20	16,2
Soru-cevap	19	15,4
Harita, küre ve görsel materyal destekli	17	13,7
Kitap temelli	10	8,0
Sunum yöntemi	5	4,0
Toplam	124	100

Tablo 9'a göre öğretmenlerin coğrafya ile ilgili konuların nasıl işlendiğine ilişkin ifadelerin %21,8'i (27) etkinlik temelli öğretim, %20,9'u (26) anlatım, %16,2'si (20) akıllı tahta, %15,4'ü (19) soru-cevap, %13,7'si (17) harita, küre ve görsel materyal destekli, %8'i (10) kitap temelli ve %4'ü (5) sunum yöntemi ile konuları işledikleri tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre öğretmenlerin coğrafya öğretiminde dersin işlenmesi sürecinde etkinlik temelli, anlatım, akıllı tahta ve soru cevap şeklinde derslerini anlattıkları görülmektedir. Bu bulgulara göre aynı zamanda coğrafya öğretimi ile ilgili öğretmenlerin ders işlerken öğrencileri sürecin içine katarak dersi işlemeye özen gösterdiklerini söylemek mümkündür.

Görüşme verileri incelendiğinde öğrencilere etkinlik temelli öğretim, anlatım, akıllı tahta, soru cevap, harita, küre ve görsel materyal destekli, kitap temelli, sunum yöntemi gibi durumlardan etkinlik temelli öğretim çalışmalarının coğrafya öğretiminde daha fazla uygulanmaya çalışıldığı görülürken, kitap temelli ve sunum gibi yöntemlerin daha az tercih edildiği saptanmıştır. Coğrafya konularının öğretiminde etkinlik temelli ve anlatım yönteminin çok önemli olduğu özellikle öğrencileri daha aktif bir şekilde dersin anlatım sürecine dâhil eden yöntemlerin daha fazla tercih edildiği görülürken, kitap ve sunum gibi konu kaynaklarının daha az tercih edildiği görülmektedir. Bu durum, öğrencinin daha fazla katılımı ile derse dâhil olmasının ve öğretimde birden fazla duyu organlarına yönelik olarak yapılan öğretim faaliyetlerinin önemini ortaya koymaktadır. Dördüncü alt probleme ilişkin bazı öğretmen görüşleri:

“Coğrafya dersinin etkinliklerle işliyorum. Çünkü bu şekilde bilgiler daha kalıcı oluyor. Öğrencilerin bilgileri unutmasını engelliyor” (Ö.12.).

“Anlatım tekniği ile beraber akıllı tahta kullanarak işliyorum. Konu bitiminde soru çözerek konuyu pekiştiriyorum” (Ö.39.).

“Görsellik çok önemli olduğu için etkinlik, sunuma dayalı olarak işliyorum. Yine de tüm tekniklerden faydalanmaya çalışıyorum” (Ö.23.).

“Anlatım ve ders içi etkinliklerle, özellikle beşerî coğrafya konularında tartışma yöntemi. Örneğin; yakın bir çevrenin nüfusu hakkında, fiziki coğrafya konularında kabartma haritası gibi materyaller kullanıyorum” (Ö.18.).

“Sunuş yoluyla anlatım tekniğini kullanıyorum. Bunun yanı sıra haritalardan yararlanıyorum. Akıllı tahta ve etkinliklerle konulara devam ediyorum” (Ö.14.).

“Dersi önce slaytla işliyorum sonra sorularla destekliyorum. Konunun özelliğine göre maket kullanıp, etkinlik yapabiliyorum. Harita kullanmaya özen gösteriyorum” (Ö.30.).

“Araştırma ve anlatım” (Ö.34.).

“Etkinlik, soru çözerek, anlatım, soru cevap vb.” (Ö.21.).

“Görsel, işitsel materyal destekli” (Ö.6.).

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin coğrafya konularını işleniş şekli, öğretmenin bilgi ve birikim düzeyi, çevre koşulları gibi nedenlerden ötürü istenen seviyeye ulaşmada bazen güçlük yaşanmaktadır. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde, coğrafya konularının öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin görüşleri aşağıda ki tabloda verilmiştir:

Tablo 10. Coğrafya ile ilgili konuların öğretimine ilişkin ifadeler

Güçlüklerle Karşılaşma Durumu	f	%
Güçlük Yaşayan	33	66
Güçlük Yaşamayan	12	24
Diğer	5	10
Toplam	50	100

Tablo 10’da verilen bulgulara göre öğretmenlerin coğrafya ile ilgili konuların işlenmesinde; %66’sı (33) güçlük yaşadığını, %24’ü (12) güçlük yaşamadığını, %10’u (5) diğer cevabını vermiştir. Bu verilere göre öğretmenlerin coğrafya konularının öğretiminde güçlükler ile karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu durumun coğrafya konularının öğrenci düzeyine göre soyut kalmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Beşinci alt probleme ilişkin bazı öğretmen görüşleri:

Güçlük yaşayan; *“Soyut konularda güçlük çekiyorum, bol örnek ve somutlaştırma ile başa çıkmaya çalışıyorum” (Ö.1.).*

“Kavramların soyut olması öğretimde güçlük yaşıyor” (Ö.34.).

“Konuların gerçek yaşamdan alınması gerekiyor” (Ö.36.).

“Dünyanın şekli konusunda bazen güçlük yaşıyorum 6. sınıf seviyesine uygun olmadığını düşünüyorum” (Ö.6.).

“Hazır bulunmuşlukları az olduğu için sıkıntı yaşıyorum. Öğrencilerin kelime dağarcığının az gelişmiş olması da başka bir sıkıntı. Okuduğunu anlamayan öğrenci sayısı da fazla” (Ö.8.).

“Güçlük yaşadığımız konular 7. Sınıfta nüfus yoğunluğu, nüfus artış hızı konusu. 6. Sınıfta harita, ölçek ve madenlerin anlatımında zorluk yaşıyorum. Somut örneklerle tekrarlar yaparak anlatmaya çalışıyorum” (Ö.15.).

Güçlük yaşamayan “Herhangi bir güçlük yaşamıyorum. Çünkü öğrenciler coğrafya konularına ilgililer” (Ö.21.).

“Hiçbir konunun öğretiminde güçlük yaşamıyorum çünkü coğrafyadan zevk alıyorum” (Ö.12.)

“Genellikle yaşamıyorum problem oluşursa farklı yolla tekrar anlatıyorum” (Ö.30.).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya konularının öğretiminde güçlük yaşayıp yaşamama durumuna bakıldığında güçlük yaşadığını söyleyen öğretmenlerin oranının fazla olduğu görülmektedir. Güçlük yaşadığını belirten sosyal bilgiler öğretmenleri konuların soyut kalmasından ve bu konuları öğrencilerin anlamasında zorluk çektiklerinden dolayı sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yaşanan güçlükleri ortadan kaldırmak adına sosyal bilgiler öğretmenleri; Konuların daha somutlaştırılıp gerçek yaşama uygun olması gerektiğini, konuların daha anlaşılır şekilde anlatılıp, bol tekrar ve soru cevap ile pekiştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde, coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan en büyük problemin konuların öğrenci seviyelerine uygun olmadığı ve dikkatlerini toplamakta güçlük yaşadıkları görülmüştür.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Coğrafya konularında kolay ve zor öğrenilen konulara ilişkin ifadeler

Tablo 11. Coğrafya öğretiminde kolay öğrenilen konular

	f	%
Beşerî coğrafya	19	28,78
İklim	16	24,24
Yer şekilleri	12	18,21
Bitki örtüsü	5	7,57
Ekonomik coğrafya	5	7,57
Temel kavramlar	4	6,06
Fiziki coğrafya	4	6,06
Dünyanın şekli	1	1,51
Toplam	66	100

Tablo 11’de elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin öğrenciler arasında coğrafya’ da kolay öğrenilen konulara bakıldığında %24,24’i (16) iklim, %7,57’si (5) bitki örtüsü, %28,78’i (19) beşerî coğrafya, %18,21’i (12) yer şekilleri, %6,06’sı (4) temel kavramlar, %7,57’si (5) ekonomik coğrafya, %6,06’sı (4) fiziki coğrafya, %1,51’i (1) Dünya’nın şekli cevaplarını verdikleri tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre öğretmenlerin öğrenciler tarafından coğrafya öğretiminde sözel ağırlıklı somut konuların daha kolay öğrenildiği görülmektedir. En çok görüş bildirilen beşerî coğrafya konusu olmuştur yani genellikle öğrencilerin günlük yaşantılarında gördükleri, duydukları konudur. En az görüş bildirilen durumun ise fiziki coğrafya ve Dünyanın şekli konularının olduğu saptanmıştır. Altıncı alt probleme ilişkin bazı öğretmen görüşleri:

Kolay öğrenilen konular: “Coğrafi bölgeler, nüfus, yeryüzü şekilleri” (Ö.33.).

“Somut ve kendilerine yakın hissettikleri konular” (Ö.5.).

“Tarım, hayvancılık, göç, nüfus” (Ö.40.).

“Temel kavramlar, nüfus” (Ö.37.).

“İletişim konuları” (Ö.3.).

“İklim, yer şekilleri” (Ö.23.).

“Nüfus, göç ve yerleşme konularını kolay öğreniyorlar” (Ö.10.).

“Nüfus” (Ö.2.).

Tablo 12. Coğrafya öğretiminde zor öğrenilen konular

	f	%
Matematik konum	20	22,77
Harita Bilgisi	13	14,77
Ölçek	12	13,63
Coğrafi konum	12	13,63
Dünyanın şekli ve hareketleri	7	7,95
Nüfus	4	6,54
Yerel saat	5	5,68
Ekonomik coğrafya	5	5,68
Fiziki coğrafya	5	5,68
Beşerî coğrafya	2	2,27
İklim	1	1,13
Cevap yok	2	2,27
Toplam	88	100

Tablo 12’den elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin öğrenciler arasında coğrafya’ da zor öğrenilen konulara bakıldığında %22’si (20) matematik konum, %14’ü (13) harita bilgisi, %13’ü (12) ölçek, %13’ü (12) coğrafi konum %7’si (7) dünyanın şekli ve hareketleri, %6’sı (5) nüfus, %5’i (5) yerel saat, %5’i (5) fiziki coğrafya, %5’i (5) ekonomik coğrafya cevaplarını verdikleri tespit edilmiştir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde; öğretmenlerin öğrenciler tarafından özellikle coğrafya içerisinde sayısal ağırlıklı, belirli düzeyde işlem gerektiren konuların ve aynı zamanda soyut kalan konuların öğrenilmesinin daha zor olduğu söylenebilir. Altıncı alt probleme ilişkin bazı öğretmen görüşleri:

Zor öğrenilen konular: “*Dünyanın şekli, iklim, yeryüzü şekilleri, yükselti, nüfus yoğunluğu*” (Ö.22.).

“*Haritalar, ölçekler, paralel ve meridyenler*” (Ö.40.).

“*Dünyanın şekli, enlem-boylam konuları*” (Ö.26.).

“*Harita bilgisi, ölçek, dünyanın özellikleri, paralel ve meridyen*” (Ö.24.).

“Konum, paralel-meridyen, konum” (Ö.11.).

“Ölçek konuları” (Ö.35.).

“Matematik konum, özel konum” (Ö.28.).

“Beşerî coğrafya konuları” (Ö.1.).

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 13. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya kazanımlarının uygunluk düzeyi (düzeye uygun mu, açık ve net mi?)

Uygunluk	f	%
Düzeye uygun açık ve net	16	32
Düzeye uygun değil	15	30
Düzeye uygun	13	26
Cevap yok	2	4
Diğer	4	8
Toplam	50	100

Tablo 13'ten elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin coğrafya öğretimindeki kazanımların düzeye uygun, açık ve net olma durumlarına ilişkin %32'si (16) düzeye uygun, açık ve net, %30'u (15) düzeye uygun değil, %26'sı (13) sadece düzeye uygun %8'i (4) diğer, %4'ü (2) cevap yok şeklinde yanıt verdikleri tespit edilmiştir. Coğrafya öğretimindeki uygunluk durumuna ilişkin bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

Düzeye uygun; “Kazanımlar genel manada düzeye uygundur” (Ö.10.).

“Kazanımlar düzeye uygun” (Ö.26.).

“Kazanımlar öğretmenlerin anlayacağı şekilde açık ve net. Öğretmenler bunları öğrencilere anlatırken düzeye uygun hale dönüştürüyorlar” (Ö.11.).

Düzeye uygun değil; “Coğrafya kazanımları soyut kalmaktadır. Düzeye uygun olması için görsel, etkinlik vb. artırılması uygun olacaktır, düzeye uygun değildir” (Ö.29.).

“Düzeye uygun değil bazı konuların daha sadeleştirilmesi gerekir” (Ö.9.).

“Düzeye uygun değil” (Ö.32.).

Düzeye uygun, açık ve net; “Biliyorum; önceki senelere göre müfredat basitleştirildi düzeye uygun, açık ve net bence” (Ö.30.).

“Bildiğimi düşünüyorum düzeye uygunluk konusunda eksiklikler var açık ve net olduğu kanaatindeyim“(Ö.38.).

Diğer; “Bulduğum okulda öğrenciler Türkçeyi okuma ve anlama sıkıntısı yaşıyor. Bu durum kazanımların açık ve net olup olmadığı konusunda kesin bir yargıya varmamı engelliyor” (Ö.5.).

4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 14. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yaklaşım-yöntem-teknik ve stratejileri kullanıldığına dair öğretmen görüşleri

Yaklaşım	f	%
Yapılandırıcılık	14	58,3
Aktif Öğrenme	3	12,5
Proje Tabanlı	2	8,3
Diğer	5	20,9
Toplam	24	100

Tablo 14’te verilen bulgulara göre; katılımcıların %58’i (14) yapılandırıcı yaklaşımı, %12,5’i (3) aktif öğrenmeyi, %8,3’ü (2) proje tabanlı öğrenmeyi kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların %20,9’u (5) diğer cevabını vermiştir.

Yapılandırıcı öğretimin en önemli özelliği öğrencilerin bilgiyi anlamalarına, yeniden yorumlamalarına, oluşturmalarına, geliştirmelerine ve yapılandırmalarına izin vermesidir. Geleneksel yöntemlerde öğretmenler bilgi sağlayabilir ve öğrenciler diğer kaynaklardan veya kitaplardan bilgi öğrenebilirler. Öğrenci, yeni bir bilgi ile karşılaştığında, dünyayı anlamak, anlamlandırmak, açıklamak ve tanımlamak için önceden oluşturduğu şemalarını kullanır ya da öğrendiği bilgiyi açıklamak için yeni şemalar oluşturur. Bu nedenle modern öğretim anlayışında öğrencilerin daha aktif bir şekilde derse katılması ve öğrendiklerini daha etkili şekilde özümsemesi için yapılandırıcı yaklaşımın kullanılması önem arz etmektedir.

Tablo 15. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yaklaşım-yöntem-teknik ve stratejileri kullanıldığına dair öğretmen görüşleri

Strateji	f	%
Sunuş yoluyla öğrenme	14	42,4
Buluş yoluyla öğrenme	8	24,2
Araştırma/inceleme	5	15,2
Diğer	5	15,2
Cevap yok	1	3,0
Toplam	33	100

Tablo 15'ten elde edilen bulgulara göre; katılımcıların %42,4'ü (14) sunuş yoluyla öğrenme stratejisini, %24,2 (8) buluş yoluyla öğrenme stratejisini, %15,2'si (5) araştırma-inceleme stratejisini kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların %15,2'si (5) diğer ve %3'ü (1) cevap yok yanıtını verdikleri saptanmıştır.

Elde edilen bulgulardan hareketle anlatımın öğrenmede ön planda olduğu görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle ders saatinin az olmasının veya kalabalık sınıflarda eğitim-öğretimin yapılması diğer stratejilerin kullanımını düşürdüğü düşünülmektedir.

Tablo 16. Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yaklaşım-yöntem-teknik ve stratejileri kullandığına dair öğretmen görüşleri

Yöntem-Teknik	f	%
Anlatım	26	31,7
Soru-cevap	23	28,0
Gösterip-yaptırma	7	8,5
Beyin fırtınası	4	4,8
Gözlem	4	4,8
Tartışma	4	4,8
Örnek olay	4	4,8
Gösteri	2	2,4
Grup tekniği	1	1,2
Drama	1	1,2
Diğer	5	6,0
Cevap yok	1	1,2
Toplam	82	100

Tablo 16'dan elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin coğrafya öğretimi içerisinde bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yöntem-teknik kullanıldığına dair öğretmenler, %31,7'si (26) anlatım, %28'i (23) soru-cevap, %8,5'i (7) gösterip-yaptırma, %4,8'i (4) beyin fırtınası, %4,8'i (4) gözlem, %4,8'i (4) tartışma, %4,8'i (4) örnek olay, %2,4'ü (2) gösteri, %1'i (1) grup tekniği, %1'i (1) drama tekniğini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin %6'sı (5) diğer, %1'i (1) cevap yok yanıtını verdikleri tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu, anlatım ve soru cevap tekniğini kullanmıştır. Bunun sebebi olarak sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularına ayrılan sürenin az olması gösterilebilir. Sekizinci alt probleme dair bazı öğretmen görüşleri:

“Beyin fırtınası, soru cevap, anlatım” (Ö.30.).

“Soru cevap, anlatım, drama, kısa cevaplı yazılı yoklamalar” (Ö.29.).

“Genel olarak düz anlatım yöntemini kullanıyorum. EBA’dan da sıklıkla yararlanıyorum” (Ö.6.).

“Gösterip yaptırma, örnek olay, tartışma, düz anlatım, soru cevap” (Ö.8.).

“Yapılandırıcı yaklaşım, sunuş yolu yöntemi, soru cevap, gösterip yaptırma, anlatım” (Ö.14.).

“Yapılandırıcı yaklaşım, gezi gözlem, buluş yolu ve araştırma inceleme” (Ö.18.).

“Görsel anlatım, bireysel anlatım, soru cevap” (Ö.20.).

“Yaşayarak öğrenme, beyin fırtınası” (Ö.27.).

4.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 17. Coğrafya ile ilgili konularda tercih edilen ölçme ve değerlendirme süreçlerine dair öğretmen görüşleri

Süreç	f	%
Çoktan seçmeli test	35	31,9
Açık uçlu soru	24	21,9
Boşluk doldurma	14	12,8
Doğru-Yanlış	12	10,9
Eşleştirme	8	7,2
Sözlü sınav	6	5,4
Ürün dosyası	2	1,8
Tanılayıcı dallanmış ağaç	1	0,9
Kelime ilişkilendirme testi	1	0,9
Diğer	4	3,6
Cevap yok	3	2,7
Toplam	110	100

Tablo 17’den elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin %31,9’u (35) çoktan seçmeli test %21,9’u (24) açık uçlu sorular, %12,8’i (14) boşluk doldurma, %10,9’u (12) doğru-yanlış, %7,2’si (8) eşleştirme, %5,4’ü (6) sözlü sınav, 1.8’i (2) ürün dosyası, %0,9’u (1) tanılayıcı dallanmış ağaç, %0,9’u (1) kelime ilişkilendirme testi değerlendirme süreçlerinin tercih ederken, %3,6’sı diğer ve %2,7’sinin (3) cevap yok yanıtını verdikleri tespit edilmiştir. Coğrafya ile ilgili konularda tercih edilen ölçme ve değerlendirme süreçlerine dair öğretmen görüşleri şöyledir:

“Doğru-yanlış, eşleştirme, boşluk doldurma, çoktan seçmeli ve klasik soru tipleri ile çeşitlendirerek lme değerlendirme yapıyorum” (.41.).

“Yapmamız gereken yazılı sınavların içine soru yerleştiriyoruz. Bununla birlikte kazanım kavrama testlerini çözüyoruz” (.30.).

“Ezbere dayalı sınav şeklinden uzak duruyorum. Sınavlarımda açık uçlu soruları daha çok tercih ediyorum. Bu şekilde yaptığım sınavlarda konuları öğrenenler ile ezberleyenleri ayırt ediyorum” (.22.).

“Test teknikleriyle öğrenilen konuların lme değerlendirmesi yapılıyor” (.7.).

“oktan seçmeli sorular, klasik ve boşluk doldurmalı soruları tercih ediyorum” (.13.).

“oktan seçmeli, doğru yanlış, eşleştirme, boşluk doldurma” (.31.).

“Geleneksel lme değerlendirme süreçleri” (.17.).

Sosyal bilgiler ğretmenlerinin coğrafya konularının ğretiminde yapılan değerlendirme sürecine ilişkin olarak, öğretmenlerin büyük bir kesiminin çoktan seçmeli test, açık uçlu soru, boşluk doldurma ve doğru-yanlış gibi değerlendirme araçları kullanmışlardır. Elde edilen bulgular dahilinde geleneksel lme değerlendirme araçlarına öncelik verildiği söylenbilir.

4.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenler, eğitim ğretim alanında kendilerini sürekli olarak yenilemek ve geliştirmek durumundadırlar. Öğretmenlerin sosyal bilgiler ğretiminde coğrafya konularını anlatırken dersin daha verimli ve faydalı olması adına eğitim sürecine ilişkin tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Coğrafya öğretimi sürecinin daha iyi işlenebilmesine dair öğretmen görüşleri

Değişiklikler	f	%
Ders saatinin artırılması	19	27,1
Materyal kullanılmalı veya artırılm	10	14,2
Soyut konular somutlaştırılmalı	9	12,8
Coğrafya ayrı bir ders olarak sunulmalı	9	12,8
Konu veya kazanımlar öğrenci düzeyine uygun olmalı	7	10,0
Öğrencilere gezi-gözlem yaptırılmalı	6	8,5
Konuların kapsamı artırılmalı	5	7,1
Sosyal bilgiler sınıfı oluşturulmalı	1	1,4
Cevap yok	4	5,7
Toplam	70	100

Bu bulgulara göre coğrafya öğretim sürecinin daha iyi işlenebilmesine dair öğretmenlerin; % 27,1'i (19) ders saatinin artırılması, %14,2'si (10) materyal kullanılmalı veya artırılmalı % 12,8'i (9) soyut konular somutlaştırılmalı, % 12,8'i (9) coğrafya ayrı bir ders olarak sunulmalı, % 10'u (7) konu veya kazanımlar öğrenci düzeyine uygun olmalı, % 8,5'i (6) öğrencilere gezi-gözlem yaptırılmalı, % 7,1'si (5) konuların kapsamı artırılmalı, % 1,4'ü (1) ise sosyal bilgiler sınıfı oluşturulmalı yönünde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların %5,7'si (4) cevap yok yanıtını vermişlerdir.

Tablo 18'den elde edilen bulgular dahilinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya konularının öğretimine yönelik olarak ders saatinin artırılması görüşünün ön plana çıktığı söylenebilir. Ayrıca konuların öğretim düzeyine göre soyut olduğu ve somutlaştırılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Görüşme verilerine göre öğretmenler, genellikle coğrafya öğretiminin öğrenciye uygunluğu ve onun gelişimine katkı sağlaması yönünde görüş belirtmişlerdir. Buna karşın daha az ihtiyaç duyulan eğitim

gereksinimi ise yeni bir sınıf oluşturulmasına dair görüş olmuştur. Coğrafya öğretimi sürecinin daha iyi işlenebilmesine ilişkin bazı öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

Ders saatinin artırılması; *“Ders saatleri yetersiz: “Sosyal bilgiler dersinin ders saatinin artırılması yerinde olacaktır” (Ö.26.).*

“Ders saatinin artırılması ve somutlaştırmaya yönelik etkinlikler yapılmalıdır” (Ö.29.).

“Coğrafya öğretiminde ders saatlerinin artırılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü ezbere dayalı eğitim sisteminden uzak durmaya çalışmamıza rağmen coğrafyaya ayrılan ders saatleri az oldu için ister istemez ezbere dayalı yöntemlere başvuruyoruz. Bunun sonucunda ise öğrenciler coğrafya dersinden beklenen verimi elde edemiyor” (Ö.12.).

Konu veya kazanımlar öğrenci düzeyine uygun olmalı; *“Kazanımlar biraz daha detaylı olmalı bazı konularda öğrenci düzeyine göre olmadı halde çok detaylı oluyor, onların düzeltilmesi daha önemli.” (Ö.7.).*

Öğrencilere gezi-gözlem yaptırılmalı; *“Coğrafya konuları sınıf içerisinde değil bizzat gezerek- görerek, inceleyerek yaparak yaşayarak daha iyi öğrenilir. Her yıl en az 2 ay öğrenciler tüm bölgeleri planlı bir şekilde gezerek, çeşitli görsel işitsel notlar tutarak konuları daha iyi öğrenir” (Ö.40.).*

“Gezi- gözlem yöntemine ağırlık verilebilir” (Ö.42.).

“Çevremizdeki doğal güzelliklerin öğrencilere gezdirilmesi olumlu sonuçlar verecektir” (Ö.35.).

Materyal kullanılmalı veya artırılmalı; *“Öğrencilerin elinde gerçekçi numuneler olursa coğrafya daha kalıcı hale gelir. Sınıf dışına çıkarılarak bizzat öğrenciler sürecin içine dahil edilmeli. Kazanımların spesifik ve somut olması gerekir” (Ö.13.).*

Soyut konular somutlaştırılmalı; *“Yeryüzünde yaşamın içinde yer alan paralel ve meridyen konuları liselerde verilmelidir. Öğrenciler somut işlemlerde olduğu için konular soyut kalıyor” (Ö.8.).*

Coğrafya ayrı bir ders olarak sunulmalı; *“Coğrafya dersi ayrı bir ders şeklinde 2 saat olarak her kademedede verilebilir. Bir de ders saati sosyal bilgiler için 4 saate çıkarılabilir” (Ö.15.).*

“Coğrafya ve tarih dersinin sosyal bilgiler dersinden ayrılması, millî tarih, millî coğrafya halinde tekrar yer alması” (Ö.22.).

“Coğrafya dersinin sosyal bilgiler dersinden ayrı olarak işlenmesini ve konuların düzeye uygun hale getirilmesi” (Ö.39.).

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmadaki verilerinin incelenmesi aşamasında, öğretmenlerin görüşleri yüzde ve frekans olarak verilmiştir. İstatistiksel analiz sonuçlarının bulgularına ve yorumlanmasına dayanarak, aşağıdaki sonuçlar ortaya konmuş ve bu sonuçlar doğrultusunda başka çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülen öneriler geliştirilmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

5.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Birinci alt problemde öğretmenlere “Coğrafya sizin için neyi ifade etmektedir?” sorusu sorulmuştur. Coğrafyanın tanımına ilişkin öğretmenler coğrafyayı daha çok “insan etkileşimi ve fiziki ortam anlatımı” olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların coğrafyayı fiziki coğrafyanın anlatımı, ekonomik ve beşerî coğrafyanın anlatımı ve bölgesel coğrafyanın anlatımı olan bir ders olarak tanımladıkları da elde edilen sonuçlar arasında olmuştur.

5.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafyanın önemine ilişkin öğretmenlerin büyük kısmı coğrafyanın önemli olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra tarih ile eşit düzeyde ve tarihten daha az öneme sahip diyenlerin sayısının aynı olduğu görülmüştür. İbret, Karatekin ve Avcı (2015), sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmada “tarih disiplininin sonra sosyal bilgileri oluşturan değerlerin en etkili olan disiplinler arasında coğrafya disiplinini görmektedir.” sonucuna ulaşmışlardır. Coğrafyanın diğer bilimlerden önemsiz olduğu yönünde görüş bildiren sadece 1 öğretmen bulunmaktadır. Bu bulgulardan hareketle coğrafya öğretiminin, sosyal bilgiler dersi içerisinde önemli bir yere sahip olduğu sonucuna elde edilmiştir.

5.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

“Sosyal bilgiler dersinde coğrafya ile ilgili konular yeterli midir?” sorusuna ilişkin öğretmenlerin büyük kısmı coğrafya konularının ders saati, konu ve kazanım olarak yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Ders saatinin yetersiz olması durumu ile alakalı görüş bildiren katılımcı sayısının, sosyal bilgiler içerisinde coğrafya öğretiminin ders saati, konu, kazanım olarak yeterli olduğu yönünde görüş bildiren katılımcı sayısından fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yeke (2013) çalışmasında, 7. Sınıf müfredatındaki coğrafya konularının azlığına dikkat çekmiştir. Öğretmenlerin, coğrafya öğretimi hususu ile ilgili ders saatlerinin yetersiz olduğu konusunda yoğunlaştığı söylenebilir. Memişoğlu ve Köylü (2015) de, sosyal bilgiler programında karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik görüşleri incelendiğinde en çok görüş bildirilen durumun ders saatlerinin artırılması olduğu tespit edilmiştir.

5.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili konuların nasıl işlendiğine dair sosyal bilgiler öğretmenleri “etkinlik temelli, anlatım, akıllı tahta, soru-cevap, harita, küre ve görsel materyal destekli, kitap temelli ve sunum” gibi yöntemleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Ders işleme sürecinde en çok tercih edilen durumların etkinlik temelli, anlatım, akıllı tahta olduğu orta düzeyde tercih edilen durumların soru-cevap, küre ve görsel materyal destekli en az tercih edilen durumların ise kitap temelli ve sunum yöntemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar aynı zamanda coğrafya öğretiminde öğrenciyi sürece dâhil etmek ve bu süreci etkinliklerle devam ettirmek öğrencilerde kalıcı bilgilerin oluşması açısından önemlidir. Öğretmenlerin daha çok geleneksel yöntemleri tercih ettikleri söylenebilir. Akpınar ve Aydemir (2012) çalışmalarında, öğretmenlerin; harita-küre, yazı tahtası, zaman-tarih şeridi, şema grafik ile basılı materyalleri *sık sık*; modelleri *bazen ve* televizyon-video ile internet ile gibi materyalleri ise *nadiren* kullandıklarını tespit etmiştir. Öğretmenlerin uygulamada geleneksel materyallerin dışına çıkamadıkları görülmüştür.

5.1.5 Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

“Coğrafya ile ilgili konuların öğretiminde güçlükler yaşıyor musunuz?” sorusuna ilişkin öğretmenlerin büyük çoğunluğunun konuların öğretiminde güçlük yaşadığı bunun yanı sıra güçlük yaşamadığını ifade eden katılımcıların sayısının ise daha düşük olduğu sonucu elde edilmiştir. Bunun sebepleri arasında; konuların soyut kalması, konuların öğrenci düzeyine uygun olmaması, öğrencilerin materyale ulaşmada güçlük yaşadıkları gösterilebilir. Arslantaş (2006) çalışmasında öğretmenler; müfredatın detaylı olduğunu, pedagojik ilkelere göre düzenlenmediğini, öğrencilerin kavrama düzeylerinin üzerinde soyutluk gösterdiğini, öğrencilerin alakalarını canlı tutmada ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Müfredattaki konuları öğretmekte zamanın yetersiz olduğu ve konularının öğretiminde kullanılacak araç gereç bulmakta zorluk yaşadıkları rapor edilmiştir. Benzer bir çalışma Atbaşı (2007) tarafından yapılmış, 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretmenlerinin derse hazırlık yaparken araç gereç bulma noktasında sorunlar ile karşılaştıkları, öğretmenlerin müfredatı içerik yönünden ağır ve detaylı buldukları, sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması nedeniyle öğrencilerin derse ilgi ve dikkatini çekmede zorlandıkları, öğrencilerin olmaları gereken öğrenme seviyesinde olmadıkları ve kaynakları kullanma yeteneklerinin gelişmemiş olduğu tespit edilmiştir.

5.1.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin coğrafya konularını öğretirken öğrencilerin kolay öğrendiği konuların başında: “iklim, bitki örtüsü, beşerî coğrafya, yer şekilleri, temel kavramlar, ekonomik coğrafya, fiziki coğrafya ve dünyanın şekli” gibi konuların geldiği katılımcıların en fazla görüş bildirdiği kolay öğrenilen konuların ise; iklim, beşerî coğrafya ve yer şekilleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların belirttiği öğrencilerin öğrenmekte zorluk yaşadıkları konular “harita bilgisi, ölçek nüfus, yerel saat, coğrafi konum, matematik konum, dünyanın şekli ve hareketleri iklim, ekonomik coğrafya, beşerî coğrafya ve fiziki coğrafya konularıdır”. Öğrencilerin öğrenmede en fazla zorluk yaşadıkları konuların ise; matematik konum, harita bilgisi, ölçek ve coğrafi konum olduğu sonucu elde edilmiştir.

Bu sonuçlara göre; öğrencilerin beşerî coğrafya ve ekonomik coğrafyaya dair somut konuları daha kolay anladıkları, matematiksel işlem gerektiren ve daha soyut konularda ise anlamakta zorlandıkları ve bu konulara mesafeli oldukları söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersindeki, coğrafya öğretiminde bulunan soyut konuların yeterince somutlaştırılmaması coğrafya öğretimini zorlaştırmaktadır. Dikbaş (2002), sosyal bilgiler dersinin daha çok anlatıma dayalı olduğunu fakat sosyal bilgiler dersi içerisindeki coğrafya konularının ise öğrencilerin derse daha aktif bir şekilde katılması gerektiğini, eldeki materyalleri kullanarak gösteri yöntemi kullanılabileceğini, iyi görselleştirilmiş soyut bir konunun somutlaştırılarak anlatmanın öğrenmeyi daha etkili ve kalıcı hale getirdiğini savunmuştur. Avşar (2010) ise, coğrafya konularının somutlaştırılmadığı sürece konuların kavrama, algılama, öğrenme ve hatırlama bakımından yeterli seviyede öğretilmemekte ve coğrafya öğretiminde birçok görsel ve işitsel materyali kullanmanın, soyut kavramları somutlaştırarak anlatmanın öğrenimi daha kalıcı hale getirdiğini vurgulamaktadır.

5.1.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

“Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya kazanımlarının düzeye uygun mu, açık ve net mi?” sorusuna ilişkin öğretmenlerin en az görüş bildirdikleri durum kazanımların düzeye uygun olduğu ifadesidir; kazanımların düzeye uygun, açık ve net olduğu katılımcı görüşü ile kazanımların düzeye uygun olmadığı yönünde görüş belirten katılımcıların sayısının birbirine yakın olduğu saptanmıştır. Yıldız ve Kılıç’ın (2018), çalışmalarında kazanım sayısının fazla ve yeterli olduğuna dair iki farklı görüş ortaya çıkmıştır buna göre; kazanımların öğrenci seviyesinin üstünde ve seviyesine uygun olduğuna dair tespitlerde bulunmuşlardır.

5.1.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yaklaşım, yöntem-teknik ve stratejileri kullanıldığına dair öğretmen görüşleri incelendiğinde en çok tercih edilen yaklaşımların sırasıyla yapılandırmacı yaklaşım, aktif öğrenme ve proje tabanlı öğrenmeyi olduğu sonucuna

ulaşmıştır. Fakat en fazla tercih edilen yaklaşım olan yapılandırmacı yaklaşımın görüşmeye katılan 50 öğretmenin verdikleri 24 yanıtta göre 14'ünün tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Az sayıda öğretmen tarafından tercih edilmesi öğretmenlerin derslerini anlatırken yapılandırmacı yaklaşıma uygun biçimde öğrencinin merkezde olduğu şekliyle hazırlanmaması Türkiye’de coğrafya öğretiminin kısmen yeterli ve yetersiz görülmesi bunun nedeni olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Coğrafya öğretiminde öğrenci merkezli uygulamaların etkisini anlatan araştırmalar mevcuttur. Demiralp (2007), coğrafya öğretimi için yapılandırmacı yaklaşımın ve bu yaklaşıma uygun biçimde kullanılması gereken yeni öğretim yöntem ve tekniklerinin öğretmenlere doğru biçimde verilmesi gerekmektedir.

Strateji konusunda öğretmenlerin sırası ile sunuş yoluyla öğrenme stratejisi, buluş yoluyla öğrenme stratejisi ve araştırma-inceleme stratejisini kullandıkları sonucu elde edilmiştir. Ayrıca en fazla tercih edilen sunuş yoluyla öğrenme stratejisini araştırmaya katılan 50 öğretmenden 14'ünün kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan hareketle öğretmenlerin daha çok anlatıcı rolüyle dersleri işlediklerini söylemek mümkündür.

Öğretmenlerin kullandıkları yöntem ve teknikler ise “anlatım, soru-cevap, gösterip-yaptırma, beyin fırtınası, gözlem, tartışma, örnek olay, grup tekniği, drama” olarak belirlenmiştir. Anlatım tekniği 26 öğretmen tarafından, soru-cevap tekniği ise 23 öğretmen tarafından en çok tercih edilen yöntem olurken; gösteri, grup tekniği ve drama yönteminin ise en az tercih edilen yöntem ve teknik olduğu elde edilen sonuçlar arasında olmuştur. Çelikkaya ve Kuş (2009) çalışmasında anlatım, proje, bireysel çalışma ve soru cevap yönteminin en çok kullanılan yöntem ve teknik olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlara göre coğrafya konularının işlenmesinde öğretmenler sınıfta anlatıcı rolünde olmuşlardır. Öğretmenlerin anlatıcı rolünde olmalarının nedeni; sınıfların kalabalık olması, ders saatlerinin yetersizliği ve coğrafya konularının soyut kalmasıdır. Coğrafya konularının anlatım ve soru-cevap tekniği ile işleniyor olmasının bir başka sebebi ise, coğrafya konularının sadece bilgi temelli algılanması olarak değerlendirilebilir.

5.1.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin coğrafya ile ilgili konularda ölçme ve değerlendirme yaparken “çoktan seçmeli test, açık uçlu soru, boşluk doldurma ve doğru-yanlış” gibi geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemlerini kullandığı bunların arasında ise en fazla tercih edilen ölçme değerlendirme sürecinin 35 öğretmen görüşü neticesinde çoktan seçmeli test ve 24 öğretmenin tercih ettiği açık uçlu sorular olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bazı öğretmenlerin ise “ürün dosyası, tanılayıcı dallanmış ağaç ve kelime ilişkilendirme testi” gibi alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarını tercih ettikleri saptanmıştır. Bu sonuçlardan hareketle daha çok geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin tercih edilmesi, geleneksel yöntemlerle yetişmiş öğretmenlerin alternatif ölçme ve değerlendirme süreçlerini tam olarak bilememesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bir başka sebep ise coğrafya öğretimi için ders saatlerinin alternatif ölçme ve değerlendirme süreçleri için yetersiz olması olabilir. Akdeniz (2008); Kesten ve Özdemir (2010); Akgül (2006) çalışmalarında, değerlendirme teknikleri için öngörülen zamanın yetersiz olması, sınıfların kalabalık olması ve öğretmenlerin değerlendirme teknikleri hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamaları destekler niteliktedir. Çelikkaya, Karakuş ve Demirbaş (2010); Gelbal ve Kelecioğlu (2007); Aykaç (2007) çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır; öğretmenlerin öğrencilerin başarı düzeylerini tespit etmede daha çok geleneksel yöntemler ile ölçme ve değerlendirme yaptıkları bunun sebebi olarak ise kendilerini yeterli gördükleri ölçme ve değerlendirme süreçlerini tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Ataman ve Karapınar ise (2012) çalışmalarında öğrencilerin kendilerini başarılı gördükleri ve hoşlandıkları ölçme ve değerlendirme türlerinin başında boşluk doldurmalı sınavlar, projeler ve performans ödevlerinin yanı sıra çoktan seçmeli testlerin yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır.

5.1.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, coğrafya konularını daha iyi işleyebilmesi için; “ders saatinin artırılmalı, materyal kullanılmalı veya materyal kullanımı artırılmalı, soyut konular somutlaştırılmalı, coğrafya ayrı bir ders olarak sunulmalı, konu veya kazanımlar öğrenci düzeyine uygun olmalı, öğrencilere gezi-gözlem yaptırılmalı, konuların kapsamı artırılmalı, sosyal bilgiler sınıfı oluşturulmalı” yönünde görüş

bildirdikleri ve ayrıca araştırmaya katılan 50 öğretmenin verdikleri 70 yanıtı göre 19 öğretmenin en fazla görüş bildirdiği durumun ders saatinin artırılması sonucu elde edilmiştir. Ders saatinin artırılması hususunda: Gönenç ve Açıklın (2017); Karaca (2017); Öner ve Memişoğlu (2018) çalışmalarında ders saatinin yetersiz olmasını en önemli sorunlardan biri olarak tespit etmişlerdir. Materyal kullanımının önemi açısından: Kan (2006); Yaşar (2004); Akengin ve İbrahimoglu (2010), görsel materyal kullanımının öğrenci üzerinde akademik anlamda başarıyı olumlu yönde etkilediği ifade edilmiştir. Soyut konuların somutlaştırılması hususunda: Akinoğlu ve Bakır (2013); Memişoğlu ve Öner (2013), öğrencilerin coğrafyadaki soyut kavramları anlayamamaları ve kavramları kafalarında canlandıramamaları sonucu benzerlik göstermektedir. Coğrafyanın ayrı bir ders olarak sunulmasında: Topçu (2017); Sagay (2007); Ünlü (2001), çalışmasında öğrencilerin kendilerini çağdaş birer birey olarak görebilmeleri için; ortaokul kademesindeki tarih, coğrafya ve vatandaşlık derslerinin ayrı birer ders olarak okutulması hem anlatılanların konu bütünlüğünü hem de konuyu daha iyi kavrayabilmeleri için şarttır. Bu da coğrafyanın sosyal bilgiler öğretiminden ayrı branş olarak verilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Karaca (2017); Akmehmetoğlu (2014); Çalışkan (2010) çalışmasında, sosyal bilgiler sınıflarının olmaması etkinliklerin yeterince yapılmasını engellemektedir. Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde karşılaştıkları sorunlara yönelik müfredatın yoğun olmasının ve öğrencinin hazırbulunuşluk seviyesine uygun olmamasını önemli bir sorun olarak görmektedir.

Bu sonuçlardan hareketle, sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya öğretimi konularının sınırlı saatler ile öğrenciye aktarılmaya çalışılması beraberinde soyut olduğu düşünülen konuların aktarılmasını da güçleştirmektedir.

5.2.Öneriler

Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar ile sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya konularının öğretimine ilişkin bir durum tespiti gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bu sonuçlara dayanarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Derslerde elde edilen bilgiler ancak yaşamın içinde var olabiliyorsa önem ve değer kazanır. Coğrafi bilgilerin öğrencilerin rahatça kullanabileceği biçimde düzenlenerek verilmesi coğrafya öğretimine ilişkin ilgiyi artırabilir.

2. Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konuları işlenirken etkinlik ve araç-gereçler ile desteklenebilir; coğrafya konuları işlenirken farklı yöntem ve teknikler ders içerisinde kullanılabilirse coğrafya öğretimi daha ilgi çekici hale getirilebilir.
3. Coğrafya konularında sosyal bilgiler öğretmenleri bazı konuların soyut olması hususunda görüş bildirmişlerdir. Coğrafya konularının soyut olan konularının somutlaştırma yoluna gidilerek aktarılması öğrenci boyutunda daha etkili olabilir.
4. Okulun imkânları dahilinde coğrafi alanlara geziler düzenlenebilir.
5. Araştırma bulgularında sosyal bilgiler ders saatinin ve coğrafya konularının öğretimine ayrılan sürenin azlığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu nedenle sosyal bilgiler ders saatinin artırılması, süre konusunda yaşanan endişeleri ortadan kaldırmaya yeteceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Ablak, S. (2010). *Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan İklim Konuları ve Özel Öğretimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbulut, G. (2004). Coğrafya ve Aktif Öğretim Yöntemleri. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 65-77.
- Akdeniz, N. (2008). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Yeni Ders Programının Uygulanmasında Karşılaşılan Güçlükler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akengin, H. (2008). Coğrafya Öğretmenlerinin Yenilenen Lise Coğrafya Öğretim Programı Hakkındaki Görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (18), 1-20.
- Akengin, H., ve İbrahimoglu, Z. (2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Derse İlişkin Görüşlerine Etkisi. *Ondakuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (2), 1-19.
- Akgül, N. İ. (2006). *Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullandıkları Yöntemler ve Karşılaşılan Sorunlar (Niğde İl Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Akinoğlu, O. (2006). Coğrafya Eğitimi ve Toplum. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (13), 26-48.
- Akinoğlu, O., ve Bakır, S. A. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularını Öğrenmeleriyle İlgili Durum Analizi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (8), 83-106.
- Akmehmetoğlu, H. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Akpınar, M., ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Akpınar, B., ve Aydemir, H. (2012). İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 41-53.
- Aksu, M. (2015). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Coğrafya İçerikli Ünitelerine İlişkin Görüşleri (Ankara İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Aktaş, S. (2010). *İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Derslerinde Coğrafya Konularının Öğretimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi* (Cilt 13.). Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınevi.

- Alim, M., ve Girgin, M. (2004). Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre 9. Sınıf Coğrafya Derslerinde Yaralanılan Araç-Gereçler İle Materyal ve Öğretim Yöntemleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(9), 25-42.
- Ambarlı, A. (2010). Türkiye’de Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programları (Değişiklikler, Düzenlemeler, Güncellemeler). *Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*.
- Arslan, M. (2009). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Arslantaş, S. (2006). 6. ve 7. Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersi Program Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunların Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi (Malatya İli Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Ataman, M., ve Karapınar, Y. (2012). Sosyal Bilgiler (4-5. Sınıf) Programlarındaki Ölçme Değerlendirme Yöntemlerinin Kullanılma Nedenleri ve Uygulamaların Yeterliliği. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 94-114.
- Atbaşı, C. (2007). *İlköğretim II. Kademe (6. ve 7. Sınıfta) Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimi ve Öğretiminde Yaşanan Güçlükler (Aksaray Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Avcı, E. K. (2016). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminde Coğrafya Disiplininin Rolü. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 1 (1), 36-58.
- Avşar, S. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Derslerinde Coğrafya Konularının Öğretiminde Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim-Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (22), 46-73.
- Barr, R., Barth, J. L., ve Shermis, S. S. (1978). *The Nature of the Social Studies*. Etc Pubns.
- Bayram,Ç. (2008). Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Coğrafya Derslerine Olan İlgi Düzeyi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(19).
- Bebe, H. İ. (2012). İlköğretim Kurumlarında Yeni Müfredat 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Coğrafya Konularının İncelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (26), 260-286.
- Beldağ, A., ve Geçit, Y. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Coğrafya” Kavramına İlişkin Algıları: Bir Olgubilim Araştırması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, (37), 99-112.
- Binbasıoğlu, C. (2005). *Eğitim Psikolojisi*. (9.B). Ankara: Binbasıoğlu Yayınları, 2005.
- Bloom, B. D., ve Crabtree, B. F. (2006). The qualitative research interview. *Medical Education*, 40, 314-321.
- Buran, G. (2015). Nitel Araştırmada Veri Toplama,. Seggie, F. N., ve Bayyurt, Y. (Editörler). Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları. Birinci Baskı. Ankara. Anı Yayıncılık, ss. 43-58.
- Büyüköztürk, Ş. vd. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (Çev. M. Bütün, ve S. B. Demir) Ankara: Siyasal Kitabevi. (Eserin orijinali 2013'de yayımlandı).
- Çalışkan, H. (2010). İlköğretim Altıncı ve Yedinci Sınıflar Sosyal Bilgiler Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 5(377), 31-40.
- Çelikkaya, T., ve Kuş, Z. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kullandıkları Yöntem ve Teknikler. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 741-758.
- Çelikkaya, T., Karakuş, U., ve Demirbaş, Ç. Ö. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ölçme-Değerlendirme Araçlarını Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 57-76.
- Çetin, B. (2008). Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Coğrafya Derslerine Olan İlgi Düzeyi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(19).
- Çekmez, E., C. Yıldız, C. ve Bütüner, S. Ö. (2012). Fenomenografik Araştırma Yöntemi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 6(2), 77-102.
- Çifçi, T. (2016). *Coğrafya'da Değer Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çifçi, T. ve Dikmenli, Y. (2016). Coğrafya Öğretmenlerinin Okul Dışı Coğrafya Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 363-382.
- Çubukçu, Z., ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler. *Bilgi*, (37), 155-174.
- Demiralp, N. (2007). Coğrafya Eğitiminde Materyaller ve 2005 Coğrafya Dersi Programı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1), 373-384.
- Demircioğlu, İ. (2004). Tarih ve Coğrafya Öğretmenlerinin Sosyal Bilimler Öğretiminin Amaçlarına Yönelik Görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). *Bilgi*, (31), 71-84.
- Demirkaya, H., ve Arıbaş, K. (2004). Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Coğrafya Dersine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 181-187.
- Dikbaş, E. (2002). *Sosyal Bilgiler Dersinde Türkiye Coğrafyası'nın Öğretimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Dikmenli, Y., ve Çifçi, T. (2016). Lise Öğrencilerinin Coğrafya Dersine Yönelik Görüşleri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11 (3), 911-928.
- Dinç, E., ve Doğan, Y. (2010). İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Uygulanması Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17-49.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.

- Doğanay, H. (1989). Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırmaları Coğrafya Araştırma Dergisi*, 1(1).
- Doğanay, H., Özdemir, Ü., ve Şahin, İ. F. (2012). *Genel Beşerî ve Ekonomik Coğrafya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erdem, A. R. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sınıf Yönetimi. Şimşek, S. (Ed). *Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenleri İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara. Anı Yayıncılık, ss. 487-528.
- Erden, M. (2011). *Eğitim Bilimlerine Giriş* (6. B.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erden, M. (2000). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Erinç, S. (1984) *Ortam Ekolojisi ve Degradasyonel Ekosistem Değişiklikleri*. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:1, İstanbul.
- Fidan, N., ve Erden, M. (1996). *Eğitime Giriş*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Geçit, Y., ve Beldağ, A. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Coğrafya Alanına Yönelik Öz-Yeterlik Seviyelerinin Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi Rize İli Örneği. *Nwsa-Eğitim Bilimleri*, 9(4), 353-363.
- Gelbal, S., ve Kelecioğlu, H. (2007). Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri Hakkındaki Yeterlik Algıları ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 135-145.
- Gençtürk, E. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gevenç, S. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Fıkraların Kullanımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğe Üniversitesi , Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğe.
- Gönenç, S., ve Açıkalin, M. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunlara Getirdikleri Çözüm Önerileri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 26-41.
- Gül, G. (2004). Birey Toplum Eğitim ve Öğretmen. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 223-236.
- Güler, A., Halicioğlu, M. B., ve Taşđın, S. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güngördü, E. (2002) *Eğitim Fakülteleri İçin Coğrafyada Öğretim Yöntemleri İlkeler ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Gürgil, F. (2011). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Halk Kültürünün Yeri: İlköğretim Öğrencilerinin Halk Kültürü Dersi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İbret, B., Karatekin, K., ve Avcı, E. (2015). Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretiminin Değerler Eğitimi Açısından Önemi. *Millî Eğitim*, (207).
- İskender, P., ve Altunayşam, E. (2006). İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi Açısından Olması Gereken Donanım ve İnsan Kaynakları. *Millî Eğitim Dergisi*, 34 (170).

- İşler, N. K. (2019). *İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenci Başlatımları ve Öğrenme Fırsatları: Bir Konuşma Çözümlemesi Çalışması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi , Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kahriman, M. (2008). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Coğrafya İçerikli Ünitelerine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri (Konya İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Kan, Ç. (2010). A.B.D ve Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (2), 663-672.
- Kan, Ç. (2006). Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14, 537-544.
- Karaca, H. (2017). *Ortaokullarda Görev Yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Çorum İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.
- Karip, E. (Ed). (2017). *Eğitim Bilimine Giriş* (8. B.). Ankara: Pegem Akademi.
- Karapınar, Y. (2012). *Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaymakçı, S., ve Ata, B. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin Doğasıyla İlgili Görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 35-64.
- Kaymakçı, S. (2009). Yeni Sosyal Bilgiler Programı Neler Getirdi? *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(5), 1530-1545.
- Kesten, A., ve Özdemir, N. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Ölçme Değerlendirme Boyutunun Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Samsun İli Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (2), 223-236.
- Kılıçoğlu, G. (2015). Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretmen Yeterlilikleri,. Safran, M. (Ed). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara. Pegem Akademi, ss. 3-16.
- Kılınçkaya, Ö. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Eğitimi İlişkin Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Kızık, M. M. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullandıkları Sosyal Bilgiler Eğitimi Gelenekleri İle İlgili Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Kızılçaoğlu, A. (2006). İlköğretimin Birinci Kademesinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (14), 81-106.
- Kızılçaoğlu, A., ve Taş, H. İ. (2007). İlköğretim İkinci Kademe Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi: Öğrenme Alanları ve Kazanım Boyutu. *Marmara Coğrafya Dergisi* (16), 93-108.

- Kot, M. (2015). *Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretiminin Akademisyenler ve Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Kuş, E. (2012). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Leaman, H., ve Corcoran, R. (2018). Teacher Action Research in Elementary Social Studies: Use of iPads in 6th Grade Geography. *I.E.: Inquiry In Education*, 10 (2), 1-11.
- MEB, (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7 Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu Taslak Basım*, Ankara.
- MEB, (2015). *Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı*, Ankara
- MEB, (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı*, Ankara
- MEB, (2018). *Ortaöğretim Coğrafya Dersi 9,10,11,12. Sınıflar Öğretim Programı*, Ankara
- MEGSB, (1985). Ortaokul Millî Tarih Programı. *Tebliğler Dergisi*, 48 (2190), 201-204.
- Memişoğlu, H., ve Köylü, G. (2015). Sosyal Bilgiler Dersindeki Sorunlar ve Çözüm Yollarına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (11), 1099-1120.
- Memişoğlu, H., ve Öner, G. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerine Göre Coğrafya Konularının Öğretimi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 347-366.
- Meydan, A. (2001). *İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretimi Coğrafya Derslerinin İşlenişinde Laboratuvar ve Görsel-İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Niteliksel Gelişime Etkisinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Meydan, A. (2004). *Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Ünitelerinin İşlenişinde Öğrenmeyi Öğrenme Stratejilerinin Öğrenci Başarı ve Tutumlarına Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Çev. Nesrin Oran). İstanbul: Maarif.
- NCSS. (2016). A Vision of Powerful Teaching and Learning in the Social Studies. *National Council for the Social Studies*, 80 (3), 180–182.
- Nelson, J. L. (2001). Defining Social Studies., Stanley, W. B. (Ed.), *In Critical Issues in Social Studies Research for the 21st Century* pp. 15-38. Greenwich, Conn. Information Age Publishing.
- Ocak, G., ve Bulut, R. (2013). Sosyal Bilgiler Programındaki Coğrafya Konuları İle İlgili Etkinliklere İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (28), 27-44.
- Oruç, Ş., ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanında Yapılan. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 121-132.
- Öner, G., ve Memişoğlu, H. (2018). Sosyal Bilgilerde Yerel Coğrafya Öğretimi: Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 7 (3), 193-218.

- Özel, A., ve Başoğlu, M. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Coğrafya Dersleriyle İlgili Görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*(15), 230-240.
- Özmen, C. (2015). Dünyada ve Ülkemizde Sosyal Bilgiler,. Dönmez, C., ve Yazıcı, K. (Editörler). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara. Pegem Akademi, ss. 3-19.
- Öztürk, M. (2014). *Coğrafya Eğitiminde Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, M., ve Saydam, A. (Ed.) (2017). *Yenilikçi Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretimi*. Kayseri: Orka Yayınevi
- Öztürk, C. (Ed.). (2012). *Sosyal Bilgiler Eğitimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (3. B.). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C., Keskin, S. C., ve Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller* (6. B.). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, H. (1993). *Eğitim Sosyolojisi* (8. B.). Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Öztürk, C., ve Otluoğlu, R. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özünel, S. (2016). Sosyal Bilgilerdeki Coğrafya Konularının Kavratılmasına Yönelik Uygulamalar, Sorun ve Öneriler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 592-618.
- Özünel, S. (2015). *Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularının Kimlik İnşası ve Vatandaşlık Bilinci Kazandırmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Pamuk, S., Ülken, A., ve Dilek, N. Ş. (2012). Öğretmen Adaylarının Öğretimde Teknoloji Kullanım Yeterliliklerinin Teknolojik Pedagojik İçerik Bilgisi Kuramsal Perspektifinden İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 415-438.
- Parker, W. C. (2018). *İlkokul ve Ortaokullarda Sosyal Bilgiler Eğitimi*. (Çev. F. Z. Öztürk, ve S. B. Demir) Ankara: Pegem Akademi. (Eserin orijinali 2011’de yayımlandı).
- Reinfried, S., ve Hertig, P. (2011). *Geographical Education: How Human Environment-Society Processes Work*. Encyclopedia of Life Support Systems.
- Safran, M. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış., Tay, B., ve Öcal, A. (Editörler). Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara. Pegem Akademi, ss. 1-18.
- Safran, M. (1993). “Tarih Öğretiminin Eğitsel Amaçları”, Belleten, 220.
- Sagay, N. (2007). *İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Derslerinde Coğrafya Konularının Öğretimi: Problemler- Öneriler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Salik, G. (2007). *Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Sart, G. (2015). Fenomenoloji ve Yorumlayıcı fenomenolojik Analiz.. Seggie, F. N., ve Bayyurt, Y. (Editörler). Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları. Birinci Baskı. Ankara. Anı Yayıncılık, ss. 70-81.
- Selvi, H. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi 2005 ve 2018 Öğretim Programlarının Karşılaştırılması* . Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Sever, R., ve Koçoğlu, E. (2013). Sosyal Bilgiler Dersi Kitaplarındaki Coğrafya Konularına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri/Diyarbakır Merkez İlçe Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 17-34.
- Sivakumar, R. (2018). Methods and Resources In Teaching Social Studies. *Journal of Contemporary Educational Research and Innovations*, 8 (2), 207-216.
- Sözcü, U., Oğuz, S., ve Aydınöz, D. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Coğrafya Konularının Öğretimine İlişkin Öz Yeterlikleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 33, 155-178.
- Sözen, E., ve Ada, S. (2018). 2005 ve 2018 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının (Sbdöp) Karşılaştırılması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 53-71.
- Sözer, E. (1998). *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilimlerin Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şimşek, N. (2008). Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Teknolojisinin Kullanılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 191-198.
- Topçu, E. (2017). Öğretmenlerin İfadesiyle Sosyal Bilgiler Dersi. *Journal of Education and e-Learning Research* , 4 (4), 139-153.
- Topçu, E. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Kazanımlarının Gerçekleştirilmesinde Öğretmenlerin Tercih Ettiği Yöntemler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (28), 331-369.
- Tuna, Y. E., ve Budak, F. M. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının “Tarih” Kavramına İlişkin Algılarının Meczazlar/Metaforlar Yardımıyla Analizi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(14), 610-642.
- Ulusoy, K., ve Gülüm, K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları İşlenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 85-99.
- Uzuner, Y. (1999). Niteliksel Araştırma Yaklaşımı., Bir, A. A. (Ed). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 174-193.
- Üçışık, S., ve Demirci, A. (2002). 21. Yüzyılda Çağdaş Coğrafya Bilimi ve Temel Unsurları. *Marmara Coğrafya Dergisi* (5), 117-133.
- Ünlü, M. (2014). *Coğrafya Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ünlü, M. (2001). İlköğretim Okullarında Coğrafya Eğitim ve Öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 2(3), 31-48.

- Yalçın, A. (2016). *Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Yaşar, O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal Kullanımı ile Coğrafya Konularının Eğitim ve Öğretimi. *Millî Eğitim Dergisi* (163)
- Yeke, C. (2013). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Verilen Coğrafi Bilgilerin Yeterliliği ve Bunun Ortaöğretim Coğrafya Derslerine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yeşiltaş, E. (2006). *Sosyal Bilgiler Fiziki Coğrafya Konuları Öğretiminde Araç-Gereç Kullanımının Öğrencilerin Başarı Düzeylerine Etkisi (Kars İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10.b). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, V. A., ve Kılıç, D. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri: Bir Meta-sentez Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 2115-2127.

EKLER

Ek 1. Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 02/06/2020-40324

T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : 60263016-050.06.04-E.40324
Konu : Etik Kurul Kararı

02/06/2020

Sayın Yasin TAÇYILDIZ

İlgi : 28/04/2020 tarih ve 53646 sayılı dilekçeniz.

İlgi dilekçeniz ve ekleri, Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulunca incelenmiştir. Kurulun 21/05/2020 tarih ve 8 no'lu toplantısında alınan 5 no'lu kararda; "Karar 5:Üniversitemiz Eğitim Bilimleri yüksek lisans öğrencisi Yasin TAÇYILDIZ'ın 28/04/2020 tarih ve 53646 sayılı dilekçesi ekinde sunduğu; "Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretimi; Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi" isimli araştırmanın etik olarak uygunluğu Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı tarafından incelenmiş ve etik açıdan bir sakıncası olmadığı yönünde, Rektör olurlarına sunulmak üzere oybirliği ile, Karar verildi" denilmekte olup, 21/05/2020 tarihli Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurul toplantısında alınan 5 no'lu karar, Rektörlük olurlarına sunulmuş ve Rektör oluru alınmıştır.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalıdır

Prof.Dr. Ahmet ALİM
Rektör Yardımcısı

Evrak Doğrulama İçin : https://cbkapp1.cumhuriyet.edu.tr/en/Vision/validate_doc.aspx?V=BENFBZF04

Adres : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hukuk Müşavirliği Sivas
Telefon : 0 346 219 1010 Belgegeçer : 0 346 219 1138
e-Posta : hukuk@cumhuriyet.edu.tr Elektronik Ağ : www.cumhuriyet.edu.tr

Bilgi için : Gamze ÇİFTÇİ
Unvanı : Sürekli İşçi

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Değerli Katılımcı

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde “*Coğrafya Öğretimine*” ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek adına sizlerin bilgisine başvurulmaktadır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Verdiğiniz bilgiler sadece çalışma için kullanılacak olup başka bir yerde kullanılmayacaktır.

Şimdiden katkılarınız için teşekkür eder, saygılarımı sunarım

Yasin TAÇYILDIZ

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz:

2. Hangi fakülteden mezun oldunuz:

3. En son mezun olduğunuz eğitim düzeyiniz:

4. Yaşınız:

5. Mesleki tecrübe yılınız:

GÖRÜŞME FORMU SORULARI

1.Coğrafya sizin için neyi ifade etmektedir?

2.Sosyal bilgiler dersinin içerisinde farklı bilim dalları (Tarih-coğrafya-vatandaşlık-siyaset-ekonomi-hukuk-sosyoloji gibi.) bulunmaktadır. Coğrafya size göre bunların içerisinde ne kadar öneme sahiptir?

3.Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili konular sizce yeterli midir? (Ders saati, konu, kazanım gibi.)

4.Coğrafya ile ilgili konuları nasıl işliyorsunuz? (Soru çözerek, kitap temelli, anlatım, etkinliklerle vb.)

5.Coğrafya ile ilgili konuların öğretiminde güçlükler yaşıyor musunuz? Varsa ne gibi güçlükler söz konusudur ve bunlarla nasıl başa çıkıyorsunuz?

6.Size göre öğrencilerin en fazla öğrenmekte zorlandığı ve en kolay öğrendiği coğrafya konuları nelerdir?

-Zorlanılan konular:

-Kolay öğrenilen konular:

7.Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya kazanımlarını biliyor musunuz? Biliyorsanız bu kazanımlarla ilgili görüşleriniz neler? (Düzeğe uygun mu, açık ve net mi?)

8.Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya ile ilgili bilgi-beceri ve değerlerin kazandırılmasında; hangi yaklaşım-yöntem-teknik ve stratejileri kullanıyorsunuz?

9. Coğrafya ile ilgili konularda hangi ölçme ve değerlendirme süreçlerini tercih ediyorsunuz?

10. Coğrafya öğretimi sürecinin daha iyi işlenmesi adına yapılmasını istediğiniz değişikliklere ilişkin önerileriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Yasin TAÇYILDIZ

Doğum Tarihi: 17/03/1991

Doğum Yeri: Sivas (Merkez)

Lise: Halil Rıfat Paşa Lisesi (Sivas), 2005-2009

Lisans: Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 2010-2014

Yüksek Lisans: Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, 2015-2020

Meslek Geçmişi

2019- Cumhuriyet Ortaokulu/ Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Kangal/Sivas